

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Hariduskorralduse õppekava

Eve Kõlli

Koduõppe vajalikkus linna- ja maaõpetajate hinnangute põhjal

Magistritöö

Juhendaja: prof Edgar Krull

Läbiv pealkiri: Koduõpe

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja:

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Merle Taimalu, PhD

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	6
1.1 Haridusest ja koduõppest ajaloo väitel	6
1.2 Koduõppe tänapäevane mõiste ja olemus.....	7
1.3 Koduõppele jäämise põhjused	9
1.4 Koduõpe Ameerika Ühendriikides, Euroopas ja Venemaal	10
1.5 Koduõpe Eestis	13
1.5.1. Tervislikel põhjustel koduõppe korraldamine.....	14
1.5.2. Vanema taotlusel koduõppe korraldamine.....	16
1.5.3. Haiglaõppe korraldamine.....	18
1.6 Käitumuslikud põhjused koduõppele jäämisel.....	19
1.7 Koduõppe tugevad küljed.....	20
1.8 Koduõppe puudused.....	21
2. METOODIKA.....	24
2.1 Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	24
2.2 Valim.....	24
2.3 Mõõtvahend	25
2.4 Protseduur	26
2.5 Andmeanalüüs.....	26
3. TULEMUSED.....	28
3.1 Õpi- ja käitumisraskustega õpilane klassis	28
3.1.1. Õpi- ja käitumisraskustega õpilane klassis.....	28
3.1.2. Probleemid õpi- ja käitumisraskustega õpilase õpetamisel.....	29
3.1.3. Kaasõpilaste suhtumine õpi- ja käitumisraskustega õpilasesse.....	31
3.1.4. Kaasõpilaste võimalik abi probleemse õpilase aitamisel õpitegevuses.....	32
3.1.5. Küsitletute ettevalmistus õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamiseks. ..	33
3.1.6. Eripetsialistide olemasolu küsitletute koolides.....	34
3.2 Koduõppe vajalikkus	35
3.2.1. Küsitletute hinnangud koduõppe vajalikkuse kohta.....	35

3.2.2. Koduõppe õpilaste olemasolu küsitletute koolides.....	36
3.2.3. Koduõppele määramise põhjused küsitletute koolides.....	36
3.2.4. Koduõppele jäämise põhjused küsitletute hinnangul.....	37
3.2.5. Koduõppe kestvuse määramine.....	39
3.2.6. Õppetöö korraldus koduõppes.....	39
3.3 Koduõppe tugevad küljed ja puudused.....	41
3.3.1. Kaheksa koduõppetunni piisavus nädalas.....	41
3.3.2. Õpitulemuste paranemine koduõppe käigus.....	42
3.3.3. Õpilase suutlikkus jätkata pärast koduõpet koolis.....	43
3.3.4. Koduõppe õpilaste osalemine kooli ühisüritustel.....	44
3.3.5. Koduõppe tugevad küljed.....	46
3.3.6. Koduõppe puudused.....	47
4. ARUTELU.....	49
KOKKUVÕTE.....	54
SUMMARY.....	56
KASUTATUD KIRJANDUS.....	60
LISAD.....	65

Sissejuhatus

Inimesed erinevad üksteisest oma vaimsete ja füüsiliste võimete, tausta ja isiksuseomaduste poolest. Vahel erinevad õpilased sedavõrd, et nende õppimisvajadusi on raske rahuldada harjumuspärasel ja kergesti kättesaadaval viisil, sealhulgas tavalises õpikeskkonnas (Kõrgesaar, 2002). Igal õpilasel on õigus saada tema vajadustele ja võimetele kohandatud turvalist õpi- ja arengukeskkonda. Ebapiisava edasijõudlusega õpilastele, kes ei suuda saavutada tavaklassis oodatavaid õpitulemusi, on ette nähtud erinevad õpiabi vormid, üheks nendest on koduõpe.

Käesoleva töö teema valikut mõjutas nii koduõppe aktuaalsus maailmas kui autori pikaajaline töötamine koduõppe õpetajana.

Magistritöö eesmärgiks on anda ülevaade koduõppest Eestis ja mujal maailmas ning selgitada välja õpetajate kokkupuude koduõppega ja arvamused selle kohta. Sellest lähtuvalt tutvuti koduõppe teemalise kirjanduse ja informatiivse materjaliga, et saada ülevaade

- 1) koduõppe mõistest ja olemusest;
- 2) koduõppe seadusandlusest Eestis;
- 3) koduõppe määramisest ja rakendamisest nii Eestis kui välismaal;
- 4) varasematest selleteemalistest uuringutest nii Eestis kui välismaal.

Toetudes läbitöötatud materjalile valmis väikesemahuline uurimus õpetajate seas, mille põhieesmärgiks oli välja selgitada linna- ja maaõpetajate arvamused koduõppest ning kokkupuuded selle õppevormiga. Lähtudes uurimistöö eesmärgist püstitati järgmised uurimisküsimused:

selgitada ankeetküsitluse läbi

1. milliste õpilastel esinevate probleemide puhul peavad õpetajad koduõpet vajalikuks;
2. millised on koduõppe tugevad küljed õpetajate hinnangul;
3. millised on koduõppe puudused õpetajate hinnangul;
4. võrrelda uurimisel saadud tulemusi ja leida neis seoseid uuritud teoreetilise materjaliga.

Magistritöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetilisest osast kirjeldatakse kodus õpetamist ajaloo vältel, tänapäeva koduõppe traditsioone ja praktikat Eestis ning erinevates riikides. Empiirilises osas tutvustatakse uurimuse metoodikat ja valimit, esitatakse ülevaade kogutud andmetest, nende analüüsist ja tulemustest läbi uurimisküsimuste. Samuti tuuakse välja seosed kirjanduses toodud andmetega.

Eestis on koduõpet varem uurinud Jane Siigur, kes kaitses 2007. aastal Tallinna Ülikoolis magistrikraadi teemal „Koduõppe võimalused Eesti haridussüsteemis“. Siigur andis oma töös ülevaate koduõppe korraldusest Eestis ja välisriikides. 2010. aastal kaitses Kadri Tammar Tartu Ülikoolis magistrikraadi teemal „Kooli ja vanemate tõlgendused koduõppest kui koostööst“. Tammar uuris oma töös kooli ja kodu vahelist koostööd vanema soovil koduõppe situatsioonis, sealhulgas, kas koostöö mõistmisel esineb selgeid erinevusi traditsioonilise hariduse ja waldorfhariduse vahel (Tammar, 2010). 2006. aastal ilmus Karmen Trasbergi ja Hanna Kruusamägi artikkel „Koduõpetuse võlud ja valud - USA ja Eesti kogemus“. Trasberg ja Kruusamägi tutvustavad artiklis peamiselt USA koduõpet (koduõpetuse mõiste, õigusruum, erinevad suunad, koduõppele jäämise põhjused, sealsed koduõppe eelised ja puudused jms), aga toovad näiteid ka Eesti kohta (Trasberg & Kruusamägi, 2006). Välismaa autoritest on töös käsitletud Brian D. Ray (2011a; 2011b), Martin-Chang, Gould & Meuse (Ray, 2011b), Robin L. Westi (2009), Christian W. Becki (2007b) ja Paula Rothermeli uurimusi (Trasberg & Kruusamägi, 2010).

1. Teoreetilised lähtekohad

1.1 Haridusest ja koduõppes ajaloo vältel

Millal ja kus esimest korda koduõpet anti, seda on raske täpselt määratleda, küll on aga sõna „koduõpetus“ kirjalikes allikates märgitud juba 2500 aastat tagasi, kui Aleksander Suur Aristotelese juures kodus õppis (A Brief History..., 2012). Kooliharidusest ja kirjakuultuurist Eestis saab hakata rääkima alates 13. sajandist, kui Eestimaa oli vallutatud saksa ja taani ristirüütlite poolt. Mõlemad kuulusid tol ajal Eestis valdavalt kirikliku süsteemi alla, mille peaülesandeks oli kristliku õpetuse viimine rahva sekka. Seetõttu esimesed koolidki tekkisid suuremates linnades ehk piiskopkondade keskustes peakirikute ja kloostrite juurde (Andresen, 1995). Kooliharidus ei puudutanud põliselanikkonda kuni 17. sajandini, kui noored said praktilise ettevalmistuse tulevaseks eluks kodus (Väljaots, 2010). Süstemaatiline hariduse andmine, samuti koduõpetuse kasutusele võtmine talurahva hulgas algas alles pärast Põhjasõda 18. sajandi alguses. 1739. aastal kehtestas Liivimaa ülemkonsistoorium nõude, et kõik talulapsed peavad 7. ja 12. eluaasta vahel käima koolis või õppima lugema kodus. Kasutusele võeti kolm õppetöö vormi: koduõpetus, kooliõpetus ja leeriõpetus. Kirikuseadusega võeti vastu üldine kord, mille järgi kirikuõpetajatel tuli valvata koduõpetuse üle ja kontrollida laste teadmisi, mida tehti kodudes (kodusõppimine) ja visiteerimise ajal kirikus (Sirk, 2008).

12. aprillil 1765. aasta maapäeval võeti vastu Zimmermanni ja ülemkonsistooriumi presidendi Johann Adolf von Ungern Sternbergi esitatud ühine koolikorralduskava, kus põhitähelepanu oli pööratud koduõpetusele (Andresen, 1995). Koolipatendi kohaselt võisid vanemad, kes oskasid lugeda ja tundsid katekismust, oma lapsi õpetada kodus. Siit algas murrang ka koduõpetuses: kui varem andsid lugemisoskust edasi mehed, siis 18. sajandi lõpust jääb kodukool emade hoolde. Browne'i patent (kuna selle patendi kuulutas välja Liivimaa kindralkuberner George von Browne) oli 18. sajandil esimene seadusandlik akt, mis nõudis koolivõrgu rajamist (Sirk, 2008). 19. sajandi teisel poolel jagunesid tänapäeva mõistes kooliealised lapsed kolme rühma: kodulapsed (vanuses 8-9 a.), koolilapsed (10-13 a.) ja vahekoolilapsed (14-16 a.). Kord aastas kevadel toimus igas vallakoolis nn. koolikatsumine, kuhu pidid kõik kolm vanusegruppi koolimajja tulema näitama, kuidas nende lugemisoskus ja usulised teadmised on täienenud (Andresen, 1995). Kahjuks oli õpitegevusel raske silma peal hoida ja seda suunata, sest vanematel puudusid teadmised ja sageli ka motivatsioon. 19.

sajandil püüti koduõpetust mitmeti täiustada ja efektiivsemaks muuta ning katsetati ränd- ja koduõpetaja rakendamist - koju tuli õpetaja, kes oli tavaliselt pädevam kui ema, isa, vanem õde või vend. Ehkki 17. ja osaliselt ka 18. sajandil ei pidanud põlisrahvas rändõpetajat haritud pedagoogiks, vaid isa asendajaks ja perekonnapea käealuseks, seisis ta sotsiaalselt taluinimesest ikkagi palju kõrgemal (Luhmann, 2002). Seda võimalust ei saanud kasutada kaua, sest talud ei suutnud rändõpetajale õpetuse eest maksta. Kodu- või rändõpetaja sobis mõisasse, nii saigi enamik baltisaksa aadlilapsi esmase hariduse koduõpetuse teel. Mõisnikuperedel oli tavaliselt korter ka linnas, kus samuti laste jaoks peeti guvernante ja koduõpetajaid. Õpetajate ettevalmistamiseks loodi 1804. aastal Tartu Ülikooli juurde üldine õpetajate ehk pedagoogiline instituut. Aastast 1855 oli võimalik ka neidudel pärast kõrgema linna tütarlastekooli lõpetamist läbida Tartu Ülikooli juures pedagoogikakursused ja sooritada koduõpetajanna või elementaarõpetajanna eksamid (Universitas, 2007).

Esimene Vabariigi Valitsuse määrus koduõpetuse korralduse kohta anti Eestis välja 17. septembril 1920. Määruses on kirjas, et koolikohustuslike laste õpetamisel kodus ja eraalgkoolides tuleb silmas pidada, et lapsed õpetuse saamisel sama palju teadmisi ja oskusi omandavad kui avalike algkoolide vastavates klassides. Minimaalõppekavast kõrvalekaldumised olid lubatud ainult kohaliku maa- või linna koolivalitsuse nõusolekul. Määruses olid kirjas ka koduõpetuse rakendamise tingimused (Vabariigi Valitsuse..., 1920).

Koduõpetus oli 18. sajandil paratamatu lahendus, arvestades Eesti ainelisi ja kultuurilisi olusid ning hõredat asustust. Tolleaegse koduõpetuse eesmärk oli läbi kiriku ja teda toetavate mõisnike muuta eesti talurahvas tõeliselt teadlikeks kristlasteks. Kuigi koduõpetusel puudus algselt regulaarsus ja süsteem, saavutati sellega elementaarne lugemisoskus ja pandi alus süsteemsele koolihariduse tekkimisele (Laul, 1989).

1.2 Koduõppe tänapäevane mõiste ja olemus

Koduõpet on defineeritud paljude autorit poolt, erinevates riikides on seda õppevormi nimetatud veel koduhariduseks, koduõpetuseks, koolivabaks hariduseks ja mõnikord ka vabaõpetuseks, mis on riiklikult lubatud (Edel, 2008). Ray (2011a) on öelnud, et koduõpe on vanemate juhitud kodus põhinev haridus, aegadevanune traditsiooniline hariduse andmise praktika. Kümneid aastaid tagasi oli see veel alternatiivne, kuid tänapäeval on Ameerika Ühendriikides kõige kiiremini kasvav hariduse vorm. Koduõpe on levinud üle maailma: Austraalias, Kanadas, Ungaris, Jaapanis, Uus-Meremaal ja mujal, rahvusvaheline

koduõppekorraldus on väga lai (Ray, 2011a). USA koduõpet puudutav kirjandus defineerib koduõpetust kui õpetust ja kasvatust, millest vähemalt osa on planeeritud tegevus ja see toimub kodus, vanemate juhendamisel (Trasberg & Kruusamägi, 2006). Eestis kehtiv koduõppe määrus defineerib koduõpet kui õppetöö korraldamist väljaspool kooli ruume tulenevalt õpilase tervislikust seisundist või õppetöö korraldamist vanema poolt (Koduõppe ja ..., 2010).

Tänapäevane koduõppe liikumine sai alguse 1960ndatel aastatel USAs, peamised aluse panijad olid John Holt ja Ray Moore. Holt, Ameerika Ühendriikide tulihingelisem koduõppe pooldaja, oli algselt inspireeritud J. Dewey ideedest, kes tahtis samuti vana kooli asemel uut, vabamat ja õpilaskesksemat kooli luua (Trasberg & Kruusamägi, 2006). Holti ei rahuldanud avaliku kooli süsteem ja oma ebameeldivatele koolikogemustele toetudes soovitas võtta kasutusele koduõppe, et innustada õppima 12. aastasi ja vanemaid lapsi. Talle tundus, et avalike koolide süsteem surub alla laste loomuliku uudishimu ning et see säiliks, oleks parem õppida väikestes gruppides või üksinda. Teine koduõpetusele suuna andja oli endine USA Haridusministeeriumi töötaja, tõsiusklik kristlane ja misjonär Raymond Moore. Moore leidis, et haridus peaks olema palju enam, kui lihtne faktide ja kujundite õpetus. Kristlasena nägi ta avalikes koolides filosoofilist arvustajat oma uskumustele, samuti pani ta tähele, et õpilaste hulgas esines palju vägivalda. Moore'i arvates peaksid vanemad kohustuslikult oma lapsi moraalselt ja vaimselt harima ning täiskasvanute maailma minekuks ettevalmistama. Mõlema mehe nägemus hariduse küsimuses oli küll radikaalselt ja filosoofiliselt erinev, ometi oli neil ühine arusaam, et avalikus koolis on palju tegematajätmissi ja süsteem ei kindlusta hariduse kvaliteeti ning sellist keskkonda, mis innustaks lapsi õppima (A Brief History..., 2012).

Ameerika Ühendriikide tuntuim koduõppe uurija Brian Ray kirjeldab koduõpet õppetöö korraldusena, kus laps veedab suurema osa päevast kodus, selle asemel, et viibida harjumuspärases haridusasutuses (Angelis, 2008). Glenn & Groof (2005) on välja toonud *haridusvabaduse* mõiste, mis tähendab vanemate õigust otsustada ise oma lapsi õpetada, samuti, kuidas nende lapsi õpetatakse ja kasvatatakse, eeldusel, et need otsused on lapse huvides. Viktoria Neborjakina (2012) arvates on koduõpe vahend ära teha see, mis riiklikus koolis tegemata jääb ning leevendada kahju, mis seal erivajadustega lapsele tehakse. Koduõpe on vahendiks kaitsta ja arendada lapse individuaalsust. Ta on märkinud, et koduõppe rakendamisel on tähtis teadvustada, kuivõrd ollakse valmis võtma last mitte kasvatuse objektina, kes meist sõltub, on „meie oma”, vaid oma haridustee kujundajana.

1.3 Koduõppele jäämise põhjused

Eestis jäädakse koduõppele peamiselt kahel põhjusel: eelkõige tervislikel põhjustel ja vähem vanemate soovil. Koduõpet vanemate soovil valitakse vahel seetõttu, et lapsevanemad on tööga seotult väga liikuvad, tihti välislähetustes ning sellest tulenevalt on raskendatud laste igapäevane kooliskäimine. Koduõppele jätavad lapse ka vanemad, kes on kodused või teevad oma igapäevast tööd peamiselt kodus. Mõned vanemad jätavad lapse koduõppele sel põhjusel, et soovivad talle pakkuda pikemat lapseõlve ning turvalist ja rahulikku kasvukeskkonda, kus lapse individuaalsuse, huvide, õpitempo ning pere väärtushinnangutega rohkem arvestatakse (Pärn, 2012). Tammar (2008) ütleb, et vanemate soovil koduõppele jätmise ajendiks on sageli rahulolematuse kooliga, seda näiteks seetõttu, et kool on keskendunud klassiga töötamisele, mitte lapse kui indiviidi õpetamisele. Tammar (2008) võrdleb õppetööd koolis ja koduõppes. Tema sõnul kodus vastupidiselt koolile õppetöö paindlikult ja iga päev omanäoliselt, arvestades konkreetse lapse võimete ja huvidega. Lapsega arvestav õppetöö kindlustab kooliga võrreldes enam õpitava omandamise ja pikemas perspektiivis oskuse ja soovi õppida (Tammar, 2008). Leis (2006) on öelnud, et lapsevanemad, kes ise valivad koduõppe, tahavad olla oma lapse hariduse ja tulevikuga rohkem seotud, kui seda võimaldab tänane koolisüsteem. Eelkõige on see lisavõimalus neile, kes otsivad midagi erinevat koolis pakutavast. Sihvart (2008) on märkinud, et vahel takistavad kooliskäimist usulised ja muud põhjused, näiteks koolisüsteem ei pruugi kõigile lastele sobida. Koduõppele vanema soovil jäetakse ka tervislikel põhjustel, kui laps on nõrgema tervisega ja alati pikalt haige. Samuti on koduõppele jäämise põhjusteks koolikiusamine ja õpilase ning õpetaja vahelised konfliktid.

Soomes jäetakse viimasel ajal üha sagedamini koduõppele koolikiusamise tõttu, siiani oli enamus lapsi koduõppel religioossetel põhjustel. Koduõppele on jäänud nii kiusajad kui kiusajate ohvrid. Kiusajate puhul on koolid ise palunud viimase abinõuna lapsevanematel laps koolist ära võtta ja koduõppele jätta, sest õpetajad ei tule koolis temaga toime. Jyväskylä Ülikoolis valminud dotsent Ilpo Kurose väitekirja kohaselt mõjutab koolikiusamine või tõrjutus noore inimese elukäiku veel mitmeid aastaid peale kooli lõpetamist. Koolist aga ei saa tõrjutud või kiusamise ohvriks langenud õpilased valdavas enamuses mitte mingisugust abi (Üha..., 2010).

Üldiselt jäetakse maailmas laps koduõppele seetõttu, et lapsevanemad ei ole rahul riigikoolides pakutava hariduse kvaliteedi, koolides valitseva vägivalla, eakaaslaste surve,

koolisüsteemi rahastamise piirangute ning terviseriskide üle (Angelis, 2008). Sarv (2009) toob samuti näiteid Euroopa ja USA koduõppest, kus selle valikul on peamiseks motiiviks lapsele turvalise (vaimse, füüsilise, emotsionaalse) ja isikupärase arengukeskkonna loomine ning paremad õpitulemused. Koduõppeprotsess on oluliselt interneti-toega ja koduõppe programme ning tuge pakuvad nii peavoolu kui alternatiivkoolid. Kasutusel on sekulaarsed, religioossed ja muud õppekavad.

Paula Rothermeli Suurbritanniat puudutav uurimus 2002. aastast toob välja sealsed põhjused, mis motiveerivad vanemaid oma lapsi kodus õpetama. Peamised põhjused on, et vanemad ei ole kooli poolt antava haridusega rahul või nad olid juba varem kodus õpetamist plaaninud. Veidi üle 25% perekondadest valis koduõppe sellepärast, et neile teeb muret koolikiusamine. Ühe põhjusena toodi välja laste tervislik seisund, peamiselt viidatakse koolidepressioonile ja stressile. Koolidele heidetakse ette veel suutmatust juhendada andekaid õpilasi ja ning üksluist õpetamist (Trasberg & Kruusamägi, 2006).

Jochen Willerscheidt toob oma artiklis „Ist die Integration von SchülerInnen mit Verhaltensstörungen möglich“ välja kodu- ja haiglaõppe vajalikkuse käitumisraskustega õpilaste puhul. Ta viis läbi uuringu grupi erikooli käitumisraskusega tüdrukutega. Uurimusest selgus, et teatud emotsionaalsete ja sotsiaalsete häirete puhul vajavad õpilased õppimiseks väiksearvulist rühma (optimaalne rühma suurus 4 - 8 õpilast kahe grupijuhiga olemasolul). Aktiivsest õppest saavad õpilased aga alles osa võtta pärast eelnenud raviperioodi kas kodu- või haiglaõppet (Willerscheidt, 2008).

1.4 Koduõpe Ameerika Ühendriikides, Euroopas ja Venemaal

Ameerika Ühendriikides on koduõpe seaduslik alates 1993. aastast kõigis viiekümnes osariigis. Ameerika Ühendriikides on igal osariigil omad seadused, mõned „koduõppe-sõbralikumad“ kui teised. Madala regulatsiooniga osariikides nõutakse vaid, et teavitataks kodukoha haridusametit, kui lapsi õpetatakse oma kodus (Homeschooling Approaches..., 2010). Keskmise regulatsiooniga osariikides on koduõppe läbiviimiseks kehtestatud nõuded ja õpilased peavad läbima testid (Ray, 2011a). Kõrgema regulatsiooniga osariikides tuleb koduõpe kõigepealt võimude poolt heaks kiita, samuti toimuvad nii koduõpetajate kui lapsevanemate atesteerimised. Vanematel on kohustus tagada põhiainetes õpetus ja lapse osavõtt osariigis kehtestatud testidest, lapse arengut hindab teatud perioodi tagant arenguekspert (Homeschooling Approaches..., 2010). Ray hinnangul loendati 2010 aasta

kevadel ligikaudu 2,5 miljonit koduõppel last (Ray, 2011a). 2007. aastal tehtud uurimuse järgi oli 36% õpilastest koduõppel religioossetel ja moraalsetel põhjustel, 21% vanematest soovis teistsugust õppekeskkonda, 17% vanematest oli rahulolematud praeguse koolisüsteemiga ja ülejäänud muudel põhjustel (Bielick, 2008). Õpetamisel kasutatakse erinevaid mudeleid, kõige rohkem kasutatakse meetodit, kus imiteeritakse kooli - lapsed istuvad laua taga ja lapsevanem juhendab tegevust. Selline meetod sobib koduõpetust alustavatele lapsevanematele, kuna see tagab neile kindla ja turvalise struktuuri ja päevakava (Trasberg & Kruusamägi, 2006). Palju kasutatakse vabaõpet (Unschooling), mida tuntakse kui loomulikku, lapse- ja huvikeskset õpetamist, kus lapsed ei õpi formaalse õppekava järgi, vaid igapäevatoiminguid tehes. Selle suuna aluspanija John Holt leidis, et õppimine ongi nagu elamine ja laps õpib igapäevatoimetusi nähes ja neid imiteerides (Trasberg & Kruusamägi, 2006). Sageli antakse lapsele haridust kodus teatud kindla suunitlusega jätkata tulevikus haridust kindlas kolledžis või välismaal.

Suurbritannias on koduõpe seotud eelkõige kohalike omavalitsuste ja juriidiliste aspektidega. See tähendab, et vanematele võimaldatakse oma lastele haridust anda kooli asemel kodus või muul selleks kokkulepitud pinnal. Erinevalt Eestist ei ole koduõppel olevad õpilased registreeritud üheski haridusasutuses, samuti ei nõuta vanematelt koduõppe registreerimist kohalikus omavalitsuses või loa taotlemist koduõppe läbiviimiseks. Kohalik omavalitsus võib küll soovitada vanematel lapse koduõppele jäämisest teavitada, kuid ei saa seda nõuda. Vanemad võivad jätta oma lapse koduõppele kuni hariduskohustuse lõpuni. Erinevus on ka see, et koduõpe ei pea toimuma riikliku õppekava järgi, lapsevanemad ei pea omama õppetegevuse kohta aja- ega töökava, koduõpet läbiviiv isik ei pea omama mingit kindlat kvalifikatsiooni. Lapsevanemad ei pea hindama oma lapse koolitöid ja üldist edasiminekut, samuti ei peeta arvestust koolitundide, -päevade ja õppeveerandite kohta. Oluline on see, et vanemad kindlustavad lapsele koduõppes vastava ja täies mahus hariduse. Kui kohalikule omavalitsusele ilmneb, et nende piirkonna kooliealine laps ei saa sobivat ja piisavat haridust, saadab kohalik omavalitsus lapsevanemale nõudekirja. Nõudekiri kohustab lapsevanemaid esitama omavalitsusele oma tegevusest aruande, lapse koolitöid ja kolmanda osapoole (näiteks sõltumatu eraõpetaja) koduõpet heakskiitva avalduse. Kui lapsevanem ei suuda tõestada piisava hariduse andmist, on kohalikul omavalitsusel õigus nõuda lapse edasist hariduskohustuse täitmist koolis. Inglismaal peavad vanemad koduõppet ise finantseerima ja tasuma ka eksamite eest (Elective Home Education..., 2011).

Saksamaal on koduõpe seadusega lubatud vaid tervislikel põhjustel. Koduõpet saavad vajadusel nii riigi-, ühis-, erapõhikoolide, gümnaasiumide, ametikoolide, erivajadustega koolide kui majanduskoolide õpilased. Koduõpe määratakse lapsevanema avalduse alusel ja seda antakse kooli poolt. Laialt on levinud haiglaõpe (Schmidt, 2009). Koduõppele on õigus õpilastel, kes haiguse tõttu kuus kuud ja kauem ei saa koolis käia. Ka krooniliste haigustega õpilastel, kes pikaajaliselt ja regulaarselt vähemalt ühel päeval nädalas puuduvad koolist (näiteks dialüüsipatsiendid). Samuti võivad koduõppele jääda rasedad õpilased kuus kuud ja kaheksa kuud pärast sünnitust. Koduõppe puhul tuleb õpetaja õpilase koju ja õppetöö toimub vastavalt eripedagoogika, koduõppe ja haiglaõppe seadusele. Koduõpe on vanematele tasuta. Kui koduõpe on kestnud üle aasta, pikendatakse seda vajadusel. Õppeaineteks on nii kodu- kui haiglaõppes reeglina saksa keel, matemaatika, võõrkeeled, ained, mida on nädalas rohkem kui 3 tundi ja mis on eksamiained. Tundide arv nädalas on 1-4. klassini 10 tundi, alates 5.klassist kuni kooli lõpuni 12 tundi (Hausunterricht, 2013). Viimasel ajal on lapsevanemad avaldanud soovi, et koduõpe oleks lubatud ka vanemate soovil, mis praeguseni on seadusega keelatud. Vanemate arvates koolid ei arvesta religioossete väärtustega piisavalt, riiklik koolisüsteem on ammendunud ja üha sagedamini esineb koolifoobiat. Vanemad on arvamusel, et koduõpe kaitseb vägivalla, koolikiusamise ja narkootikumide eest (Eine Alternative..., 2012).

Norras sai tänapäevane koduõpe alguse aastatel 1991–1994. Põhjuseks oli see, et maarajoonides suleti palju väikeseid koole, kuid rahvas tahtis, et nende kodukohas oleks kool ning taotleti vabakooli. Kuna avalduse käsitlemisaeg oli üks aasta, siis vahepeal õpetasid vanemad oma lapsi ise kodus (Beck, 2007b). Põhilised koduõppe kasutajad on kristlased, keskklass, talunikud ja alamklass ääremaadel. Christian W. Beck`i 2002.a Norra uuringud näitavad, et koduõppe motiivid on samad mis teistes maades, domineerivad on religioossed ja kultuurilised põhjused. Norras on koduõppe läbiviimise üle riiklik järelevalve, vanemad võivad oma lastele koduõpet anda siis, kui nad on vallale sellest kirjalikult teatanud. Vald on kohustatud tegema järelevalvet ja võib kutsuda õpilasi teste tegema. Christian W.Beck on võrrelnud Euroopa riikide koduõppe seadusi ja vaadelnud neid kahest küljest: õigus koduõppele ja kontroll koduõppe üle. Kõige suuremad piirangud on koduõppe osas Saksamaal, Rootsis, Madalmaades ja Eestis. Liberaalsemalt suhtutakse Soomes, Inglismaal, Norras ja Taanis (Beck, 2007a).

Vene Föderatsiooni Haridusseaduse järgi on koduõppele jäämine tervislikel põhjustel võimalik 1. – 11. klassini. Venemaal on tervishoiu ministri määrusega kinnitatud rida haigusi,

mille puhul on vajalik lapse individuaalne õpetamine kodus, need on konkreetsed somaatilised-, neuroloogilised-, kirurgilised-, psühhoneuroloogilised- ja nahahaigused. (Заболеваний..., 2010). Lapsevanem saab kohalikust haridusosakonnast teavet, millises kodukohale lähimas koolis korraldatakse koduõpet (seda ei korraldata kõikides koolides). Kool esitab vajalikud dokumendid haridusosakonnale, mille administratsioon kinnitab koduõppele jäämise otsuse. Haridusosakonna otsuses on eraldi välja toodud nii õpilaste, vanemate, õpetaja, klassijuhataja kui ka haridusosakonna õigused ja kohustused. Koduõppes õpetatakse reeglina järgmisi aineid: vene keel ja kirjandus, matemaatika, loodusõpetus, ajalugu, ühiskonnaõpetus, geograafia, bioloogia, keemia, füüsika, võõrkeel, arvutiõpetus. Tundide arv nädalas on 1.-4. klassini 8, 5.-6. klassini 9, 7.-8. klassini 10, 9. klassis 11 ja 10.-11. klassini 12 tundi (Положение об..., 2010).

Koduõppe rakendamisel järgitakse järgmisi põhimõtteid: koduõppes võivad last kodus õpetada vanemad või õpetajad. Koduõppe perioodil on laps kooli nimekirjas ja talle kehtivad kõik õigused. Igal aastal teevad koduõppe õpilased tasemetööd ja kirjalikud eksamid ning selle põhjal viiakse üle järgmisse klassi. Tasemetööd ja kirjalikud eksamid on kohustuslikud kõikidele 9. ja 11. klassi õpilastele. Pärast lõpueksamite sooritamist saavad koduõppe õpilased riikliku kooli lõputunnistuse. Kontrolli koduõppe omandamise osas kuulub kooli pädevusse. Kui õpilane ei suuda läbida aasta jooksul programmi, võib kooli juhtkond nõuda õpingute jätkamist koolis, saada lisaõpet või jätta õpilane klassikursust kordama. (Домашнее..., 2010).

1.5 Koduõpe Eestis

Eestis eristatakse koduõppe määruse alusel tervislikel põhjustel ja vanema soovil koduõpet. Mõlema puhul toimub õppetöö väljaspool kooli ruume. Tervislikel põhjustel koduõpet korraldab kool, mille nimekirjas õpilane on. Lapsevanema soovil toimuvat koduõpet korraldab lapsevanem, kooli ülesanne on õpitulemuste kontrollimine ja hindamine. Lisaks sellele on koduõppe määrukses toodud haiglaõpe, mis tähendab õpet haiglas ravil viibivale põhi- või üldkeskharidust omandavale õpilasele (Koduõppe ja..., 2010).

Koduõppega seoses on Eestis loodud mitmed mittetulundusühingud. 2005. aasta suvest tegutsev MTÜ Eesti Koduõppe Keskus keskendub peamiselt koduõppele lapsevanema soovil, kuid püütakse olla toeks ka tervislikel põhjustel koduõpet praktiseerivatele peredele. MTÜl on oma koduleht, kus tutvustatakse koduõppe seadlusandlust, saab lugeda artikleid nii

Eesti kui kogu maailma koduõppe kohta, samuti on võimalik arutada probleeme foorumis. Ühing korraldab koduõppe teemalisi konverentse ja suvepäevi (MTÜ Eesti..., 2013).

2009. aastal alustas tegevust tegevust Nõmme Individaalõppe- ja Rehabilitatsioonikeskus. Nime esitähedest kasvas välja täna tegutsev mittetulundusühing NIRK MTÜ. Mittetulundusühing pakub koostöös üldhariduskoolide ning Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametiga 1.-9. klassi õpilastele koduõpet, ühe õpilase õpetamisele keskendatud õpet ja õpet väikeklassis. Täiendavalt pakutakse päevakeskuse teenust ning võimaluse korral rehabilitatsiooniteenust. Koolivaheaegadel korraldab NIRK MTÜ ülevabariigilisi teraapilisi kevad-, suve- ja sügiskoole hariduslike erivajadustega õpilastele. NIRK MTÜ meeskonnas töötavad eesti ja venekeelsed kvalifikatsiooniga erinevate ainevaldkondade õpetajad, eripedagoogid, psühholoog, füsioterapeut, logopeed, loovterapeut, tegevusterapeut, muusikaterapeut, sotsiaalpedagoog. Teenuse eest tasub üldhariduskool riiklikest vahenditest, lapsevanema kanda jäävad toitlustamise- ja halduskulud. Õpe toimub õpilase kodus või NIRK MTÜ keskusel vastavalt lapse tervislikule seisundile minimaalselt 8 tunni ulatuses nädalas. NIRK MTÜ juures teenusel olev õpilane kuulub üldhariduskooli nimekirja ja saab õppeaasta lõpul sellest koolist klassitunnistuse (NIRK MTÜ, 2013).

1.5.1. Tervislikel põhjustel koduõppe korraldamine. Õpilasele, kes tervislikust seisundist tulenevate hariduslike erivajaduste tõttu ei saa osaleda kooli ruumides toimivas õppetöös, võimaldab õpilase elukohajärgne valla- või linnavalitsus põhi- või üldkeskhariduse omandamise väljaspool kooli. Koduõpe tervislikel põhjustel on täpsemalt reguleeritud 01.09.2010 jõustunud määruses „Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord” (Koduõppe tingimused..., 2010).

Koduõpet on võimalik korraldada õpilase kodus, päevakeskuses, tugi- ja arendusrühmades, raamatukogus või mõnel muul kokkulepitud pinnal (Ots, 2008). Koduõppe eesmärk on aidata probleemidega haigel õpilasel omandada põhikooli-gümnaasiumi õppekava individuaalplaani alusel, selle korraldab kool, mille nimekirja õpilane on kantud (Põhikooli..., 2010). Koduõppe määratakse siis, kui

- õpilasel on tervislikust seisundist tulenev takistus kooli minekuks;
- õpilane on võimeline õppima iseseisvalt või/ja tal on kodus tagatud järelvalve ja juhendamine.

Tervislikel põhjustel koduõppe rakendamiseks tuleb lapsevanemal lapsega minna eriarsti (psühhiaater vms) vastuvõtule, kus arst teeb otsuse kas koduõpe on lapsele vajalik või mitte. Seejärel vormistab lapsevanem koolis nõustamiskomisjonile suunatud kirjaliku taotluse, milles märgib ära lapse koduõppele viimise põhjused. Kool, kus õpilane õpib, esitab nõustamiskomisjonile järgmised dokumendid:

- 1) lapsevanema taotlus lapse koduõppele jäämiseks;
- 2) õpilase isikut tõendava dokumendi (sünnitunnistus) ärakiri või väljavõte;
- 3) vanema isikut tõendava dokumendi ärakiri või väljavõte;
- 4) õpilase individuaalse arengu jälgimise kaart;
- 5) õpilase klassitunnistuse ärakiri;
- 6) perearsti, eriarsti või muu spetsialisti hinnang;
- 7) rehabilitatsiooniplaani olemasolul selle ärakiri (Lääne-Viru..., 2011).

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt võib nõustamiskomisjon koduõppe rakendamist soovitada korraga kuni kolmeks aastaks, minimaalne koduõppe kestus on kaks õppeveerandit, mille järel vaadatakse üle koduõppe pikendamise vajadus. Nõustamiskomisjoni istungil saab lapsevanem otsuse, millega määratakse õpilane koduõppele ning kus on näidatud koduõppe kestus ja soovitused individuaalse õppekava koostamiseks. Väljavõtte otsusest saadetakse õpilase kooli, otsuse õpilasele tervislikel põhjustel koduõppe rakendamiseks teeb kooli direktor käskkirjaga. Koduõppel õppivale õpilasele koostab kool koostöös vanemaga tema võimeid ja erivajadusi arvestava individuaalse õppekava, lähtudes raviarsti ja nõustamiskomisjoni soovitustest ning riiklikus õppekavas sätestatud kohustuslikest ainetest. Koduõppe õppekava on oluliselt väiksema mahuga, kui tavaõppekava. Õppekava koostamise ja õppetöö läbiviimise eest vastutab koduõpet läbiviiv õpetaja. Koduõppel õppivale õpilasele viiakse kooli poolt juhendatud õpet läbi vähemalt kaheksa õppetunni ulatuses nädalas (Koduõppe ja..., 2010). Õpingu toimumise kuupäeva, tundide arvu, sisu ja koduülesanded, hinded ja sõnalised hinnangud märgib õpetaja eKooli. Järgnevas tabelis (vt tabel 1) on ära toodud tervislikel põhjustel koduõppe õpilaste arv aastatel 2008-2011 (Õppimine üldhariduse..., 2012).

Tabel 1. *Koduõpe tervislikel põhjustel (Õppimine üldhariduse..., 2012)*

Õppe korraldus	Õppekava	2008	2009	2010	2011
Koduõpe tervislikel põhjustel	RÕK				
	(riiklik)	460	518	459	237
	HÕP				
	(hooldus)				18
	TÕK				
	(toimetuleku)	37	37	29	10
	LÕK				
	(lihtsustatud)	78	61	49	32
Koduõpe tervislikel põhjustel kokku		575	616	537	297

EHISE andmetel oli 2012/2013 õppeaastal tervislikel põhjustel koduõppel 310 õpilast, neist 42 on lihtsustatud õppekavaga koolis ja 268 tavakoolis (Laanoja, 2012).

Tabelist võib näha, et tervislikel põhjustel koduõppel olevate õpilaste arv on aasta-aastalt vähenema hakanud. Vähenemine on tingitud sellest, et 2010. aastal koduõppe määrusesse tehtud muudatused ei luba käitumisraskustega õpilast enam koduõppele saata (Pärismaa, 2013). Koduõppele jäämise tingimusi karmistati seetõttu, et riigikontrolli järelvalve arvates kippusid koolid koduõppe võimalust kurjasti ära kasutama, määrates liiga kergekäeliselt käitumisraskustega õpilasi koduõppele. Riigikontrolli aruandest „Koolikohustuse täitmine ja selle tagamise tulemuslikkus“ selgub, et tervislikel põhjustel koduõppel olevate laste arv hakkas aastatel 2003-2007 hüppeliselt tõusma. 2005/2006 õppeaastal oli õpilasi juba 1182 (Riigikontrolli..., 2007). Ametnike arvamus oli, et kodus õppimine ei paranda käitumisraskustega õpilasi, vaid nad vajaksid hoopis individuaalset õppekava (Viitpoom, 2010).

1.5.2. Vanema taotlusel koduõppe korraldamine. Põhiharidust omandavat õpilast võib õpetada vanema taotlusel koduõppes. Lapsevanema soovil koduõppe puhul õpetab lapsevanem ise oma last kodus või korraldab ja finantseerib õpetamise, samuti vastutab õpitulemuste eest. Vanema taotlusel korraldatava koduõppega seotu on täpsemalt reguleeritud haridus- ja teadusministri määruses „Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord” §-des 5–8.

Kui lapsevanem soovib oma last jätta koduõppele alates õppeaasta algusest, pöördub ta kirjaliku avaldusega kooli direktori poole hiljemalt 20. augustiks. Kui koduõpet soovitakse rakendada alates II poolaasta algusest, siis esitab lapsevanem avalduse hiljemalt 20. detsembriks. Avalduses märgib lapsevanem koduõppele viimise põhjused ja andmed isiku kohta, kes hakkab last õpetama. Otsuse koduõppele viimise kohta teeb kooli õppenõukogu, seega ei pea lapsevanem eraldi pöörduma nõustamiskomisjoni poole. Õpilasele koduõpet läbiviiv isik koostab koos kooliga õppekavast lähtuva individuaalse õppekava, kool võimaldab õpilasel kasutada tasuta õppematerjali (Koduõppe ja..., 2010). Vähemalt kord poolaastas toimub kokkuvõttev hindamine, mis kirjeldab lapse õpitulemusi. Hindavad need õpetajad, kes hindavad koolis vastavas klassis käivaid õpilasi, hindamise juures võib olla ka lapse koduõpetaja. Klassipäevikusse kantakse ainult kokkuvõtvad hinded. Kui koduõpe ei toimi ja laps ei ole omandanud ettenähtud teadmisi, on koolil õigus vanema soovil toimuv koduõpe õppenõukogu otsusega katkestada ning nõuda, et laps õpiks koolis (Ots, 2008).

Kui võrrelda praegust koduõppeseadust ja 1920. aasta koduõpetuse korralduse määrust, leiab neis nii mõningaidki sarnasusi. Tolleaegsest määrusest võib lugeda, et vanemad võisid oma koolikohustuslikele lastele ühist koduõpetust korraldada ühe lapsevanema korteris, tingimusel, et kodukool kohalikus koolivalitsuses oleks registreeritud koos laste andmeid sisaldava nimekirjaga. Kodukool tuli registreerida üks kuu enne sügise õppetöö algust. Määruses on veel kirjas, et koduõpetust tohtisid anda ainult isikud, kes hariduslikult vastasid nõuetele, mis kehtisid algkooli õpetajatele. Koduõpetajad pidid oma pedagoogilise tegevuse kohta aru andma maa- või linnakoolivalitsusele (Vabariigi Valitsuse..., 1920).

Järgnevalt toodud tabel (vt tabel 2) annab vanemate soovil koduõppel olevate laste arvu aastatel 2008-2011 (Pärn, 2012).

Tabel 2. Vanemate soovil koduõppel olevate laste arv aastate lõikes (Pärn, 2012)

Õppekorraldus	Kooliaste	2008	2009	2010	2011
Koduõpe vanemate soovil	1. kooliaste	29	22	29	24
	2. kooliaste	26	25	28	20
	3. kooliaste	41	24	20	11
Kokku		96	71	77	55

2011/2012 õppeaastal oli lapsevanema soovil koduõppel 52 õpilast, neist 5 on lihtsustatud õppekavaga ja 47 tavakoolis (Laanoja, 2012).

1.5.3. Haiglaõppe korraldamine. Koduõppe määruse kohaselt tähendab haiglaõpe haiglas läbiviidavat õpet ravil viibivale põhi- või üldkeskharidust omandavale õpilasele. Haiglaõpe määratakse raviarsti otsusel ja ilma nõustamiskomisjoni otsuseta, õpet korraldab kohalik omavalitsus koostöös haiglagaga. Haiglas viibivale õpilasele võimaldatakse õppetegevus alates esimesest haiglapäevast ning arvestuslikult kaheksa tunni ulatuses nädalas (Koduõppe ja..., 2011). Õppekorraldus haiglas on paindlik ja arvestab iga õpilase puhul tema tervisliku seisundiga ning talle tehtavate protseduuridega, tunnis osalemise loa annab raviarst. Haiglaõpe toimub vastavalt päevakavale kindlal ajal, sel ajal tuleb kõigil arsti poolt lubatud õpilastel, sõltuvalt tervislikust seisundist ja vanusest, tegeleda 1-3 tundi õppetööga. Õppetöö toimub akadeemiliste tundidena, mille vahel on 15 minutilised vaheajad. Noorematel ja halvema tervisega lastel kestab tund pool tundi. Haiglaõpetaja ei õpeta üksnes ainet, vaid on lapsele ka tugisõbraks ja nõuandjaks. Lisaks tuleb tal suhelda raviarsti, lapsevanemate, õpetajate ja teiste lapsega tegelevate spetsialistidega (Looper, 2011). Õpetamise kohta peab õpetaja päevikut, kuhu märgitakse õpilaste isikuandmed, haiglas viibimise aeg, tundide toimumise kuupäevad, sisu, hinnangud ja hinded. Õpilase lahkumisel haiglast teavitab haiglaõpet läbiviiv õpetaja kirjalikus vormis kooli haiglas läbiviidud tundide sisust, õpilasele antud sõnalistest hinnangutest ja hinnetest ning annab soovitusi õppetöö edasiseks korraldamiseks. Haiglas viibimise järgselt võib raviarst määrata vanema nõusolekul õpilase järelravi ajaks koduõppele kuni õppeaasta lõpuni, mitte kauem. (Koduõppe ja..., 2010).

Haiglaõppe tugevad küljed on:

- Aitab viia muremõtteid mõneks ajaks peast
- Võimaldab arendavat ja kasulikku tegevust uuringute ja protseduuride vahel
- Võimaldab säilitada järjepidevust õpingutes
- Mõjub positiivselt lapse enesehinnangule
- Aitab kaasa lapse tervenemisele

Peamine erinevus tervislikel põhjustel koduõppe ja haiglaõppe vahel ongi see, et õpetamine ja õppimine tähendab haiglaolukorras teinekord lihtsalt jutuajamist või mängimist. Kõik sõltub noore patsiendi tervisest, meditsiiniline pool on haiglas alati esikohal.

Haiglaõpetaja on pigem juhendaja ja tugisõber (Leikop, 2011). Looper (2011) on märkinud, et

haiglatund on eelkõige haige lapse toetamine ja positiivselt meelestamine, sest ta ei suuda nagunii sama intensiivselt õppida kui terve laps.

1.6 Käitumuslikud põhjused koduõppele jäämisel

Haridusliku erivajadusega (HEV) õpilane vajab mõnikord õpiraskuste, terviseseisundi, puude, käitumishäire või pikaajalise õppest eemaloleku tõttu õppetöös muudatusi või kohandusi, üheks võimaluseks on jääda koduõppele (Ilves, 2013). Tavakoolis esineb hariduslikest erivajadustest kõige sagedamini õpi- ja käitumisraskustega õpilasi, seega tuleks abistamisel keskenduda eelkõige nende vajadustele (Plado, 2007).

Õpiraskused on ajutalitluse või aju struktuuri neurobioloogilised hälbep, mis seostuvad inimese taju, mälu, mõtlemise ja kõnega ja mis avalduvad inimese suulise ja kirjaliku kõne, arutlus- ja meenutusoskuste, teabe struktureerimise ja arvutamisoskuste valdkonnas. Õpiraskused pole meditsiiniliselt ravitavad, ega ka pedagoogilise sekkumisega lõplikult ületatavad, nad esinevad sageli perekonniti. Ebasoodsaid pärilikke eeldusi võimendab ebasoodus arengukeskkond (Kõrgessaar, 2002).

Käitumisraskusi või probleemset käitumist defineerib Krull kui „normaalsest käitumisest hälbivat ülevalpidamisviisi, mis on põhjustatud tõsistest hälbetest õpilase isiksuslikus arengus või emotsionaalses kohanemises” (Krull, 2000). Erinevalt tavalisest distsipliinirikumisest on probleemse käitumise puhul enamasti tegemist õpilase õppimist ja sotsiaalset arengut tõsiselt häiriva käitumissuundumusega. Et probleemne käitumine on eelkõige mõjutatud ebasoodsatest kasvatustingimustest, siis selliseid lapsi esineb kõige sagedamini riskiperekondadest. Kuid nii mõnigi kord võib kool ise tekitada õpilases stressi ja sellega kaasnevat probleemset käitumist. Neli probleemse käitumise tüüpi on:

- tähelepanu mittevääriivad ehk olematud käitumisprobleemid;
- tundi vähehäirivad käitumisprobleemid;
- tõsine, kuid piiratud ulatusega väärkäitumine;
- püsiv ja süvenev väärkäitumine (Krull, 2000).

Lukanenoki sõnul esineb haridusliku erivajadusega õpilastel käitumisraskusi küll 8–13 protsendil ehk „kõigest” kuuendikul, kuid õpetajate jaoks on nendega tegelemine suurim stressor (Leitmaa, 2013). Kõrgessaar on öelnud, et emotsionaal- või käitumisraskused toovad

ebaadekvaatse reageerimise korral kaasa õpiraskusi, niisama õpiraskustega õpilased, saamata eduelamusi õpikeskkonnast, omandavad käitumisraskusi (Kõrgesaar, 2002).

Väga tähtis on lapse haridusliku erivajaduse varajane märkamine ja sekkumisstrateegiate kavandamine. Haridusliku erivajadusega õpilasele peab andma võimaluse kasutada õppimisviise, mis talle antud situatsioonis on kõige efektiivsemad. Motiveerivateks teguriteks on kindlasti positiivne suhtumine, lapse toetamine õppeprotsessis ning eduelamus. Krull on öelnud, et „konkreetsed ja ühemõttelised nõuded tegevus- ja õpitulemuste hindamiseks ning mõõduka raskusega eesmärgid on meile reaalseks väljakutseks ja edu nende saavutamisel suurendab meie usku oma võimetusse ning seega kasvab ka meie eneseefektiivsuse ootus” (Krull, 2000). Martinsoni (2010) sõnul probleemse õpilase puhul eripedagoogilisest abist üksi ei piisa, sobivaid tingimusi peab võimaldama kogu õpikeskkond ja koostöö tugimeeskonnaga.

1.7 Koduõppe tugevad küljed

Merje Luuk, MTÜ-st Eesti Koduõppe Keskus, toob välja koduõppe tugevate külgedena koduse ja turvalise õpikeskkonna, võimaluse lasta lapsel uni välja magada, süüa tervislikku toitu, samuti säilitada huvi õppimise vastu. Koduõppel olevad lapsed elavad tervemat elu kui nende koolis käivad eakaaslased, nad elavad oma rütmis, on vähem väsinud, jõuavad rohkem tegeleda huvialadega, on rõõmsamad ja vähem stressis (Luuk, 2009). Haridus- ja teadusministeeriumi üldharidusosakonna peaekspert Merike Mändla sõnul on Eesti koduõppe õpilased laia silmaringiga, nad on õppimises iseseisvamad ja neil on tihti välja kujunenud oma teatud huviala, milles on omandatud väga põhjalikud teadmised (Pärn, 2012). Koduõppe eeliseks on ka see, et õpilase ema või isa koostöös kooliga võib õppetükkidega edasi minna nii kiiresti või aeglaselt, kui see on just tema lapsele vajalik (Barsineviča jt, 2011).

Ray on viidanud korduvatele uurimustele ja USA haridusameti andmetele, kust nähtub, et koduõppe õpilased saavutavad keskmisest paremaid tulemusi standardiseeritud üldkooli testides, keskmiselt saavad nad 15-30% punkte rohkem kui koolis käivad õpilased. Koduõppel olnud õpilased on sotsiaalselt, emotsionaalselt ja psühholoogiliselt hästi arenenud (Ray, 2011a). Jones & Gloeckner (2004) on samuti tõestanud, et koduõppel olnud õpilased teostavad end kõrgkoolis veel paremini kui traditsioonilisel teel hariduse saanud noored. Koduõppe lõpetanud noored said koolide lõpetanutest paremaid tulemusi nii matemaatika ja loodusteaduste testides kui ka inglise keele- ning arutlemisülesannetes. Koduõppel olevate

õpilaste testide kõrgeid tulemusi kinnitab ka 2010. aastal avaldatud Sandra Martin-Changi ja tema kolleegide Odette N. Gouldi ja Reanne E. Meuse'i uurimus „The impact of schooling on academic achievement: Evidence from homeschooled and traditionally schooled students“.

Uuritavateks olid 37 struktureeritud koduõppe ja 37 üldkooli õpilast vanuses 5 kuni 10 aastat. Teadlased koondasid tähelepanu oma uurimuses koduõppe õpilaste võrdlusele üldkooli õpilastega. Läbi viidi Woodcock-Johnsoni testid seitsmes ainevaldkonnas: kirjanduspala väljendusoskuses ja mõistmises, sõnadest arusaamises, teaduses, sotsiaalteaduses, humanitaarteaduses, arvutusoskuses. Kui võrrelda laste testide tulemusi, siis selgus, et koduõppe grupid olid paremate tulemustega akadeemilises valdkonnas (Ray, 2011b). Michael Brady märgib oma uurimistöös pealkirjaga „Social Development in Traditionally Schooled and Homeschooled Children“ („Sotsiaalne areng traditsioonilises õppes ja koduõppes“), et kodus õppivatel lastel jääb rohkem aega välismaailmaga suhtlemiseks ja kasutada võimalusi, mida pakuvad kohalikud kogukonnad: skautide üritused, töö vabatahtlikuna, laagrid, suvekoolid, spordialad, olümpiaadid ja teadusklubid (What About..., 2012).

1.8 Koduõppe puudused

Eestis toimub tervislikel põhjustel koduõppe korraldamine koduõppe määruse kohaselt õpilase kodus või muus lapsevanemaga kokkulepitud kohas väljaspool kooli ruume. See tähendab, et koduõppe õpilane ei tohi enam koolis õppimas-vastamas käia. Selle tulemusena jääb ta teistest isoleerituks ning seetõttu kannatavad tema sotsiaalsed oskused ja enesehinnang edaspidi kannatavad (Viitpoom, 2010). Barsineviča, jt (2011) on koduõppe puudustena samuti nimetanud asjaolu, et lastel pole võimalik vahetult suhelda teiste lastega. Paljud koduõppel olevad lapsed suhtlevad küll teiste lastega, aga kriitikud tõdevad, et kokkupuuted on harvemad kui koolis. Seega võib õpilasel olla vähem võimalusi arendada sõprust ja sotsiaalseid oskusi. Koduõppe õpilase isoleeritus kaaslastest on koduõppe puudusena toodud ka Saksa koduõpet puudutavas artiklis „Nachteile der Heimschule“. Teistega koos koolis käies arenevad lapsel sotsiaalsed oskused kõigis eluvaldkondades, koduõppe õpilasel see võimalus puudub ja sotsiaalsete oskuste arengus tekivad lüngad. Artiklis tuuakse välja, et paljud vanemad süüdistavad haridussüsteemi oma lapse halbades õpitulemustes. Uurimused aga näitavad, et paljud koduõppe ettevõtmised on läbi kukkunud, kuna kodus puuduvad kvalifitseeritud õpetajad ja lapsevanemad ise ei saa õpetamisega hakkama (Nachteile..., 2013).

Luuk toob vanema soovil koduõppe nõrkade külgedena välja probleemid õppematerjalide hankimisel, raskused tundideks ettevalmistamisel ning vanemate oskused ja teadmised lapse õpetamiseks jäävad väheseks. Lisaks võib kodus vahele tulla igapäevaeluga seotud ootamatusi, mis häirivad lapse keskendumist, samuti on raske on end eri vanuses laste ja kodutööde vahel jagada. (Luuk, 2009).

Haridus- ja teadusministeeriumi üldharidusosakonna peaekspert Merike Mändla arvab, et kõik pered ei saa koduõppe andmisega hakkama. Koduõpe on vanema jaoks seotud väga suure vastutusega ning eeldab distsipliini ja planeerimisoskuse olemasolu. Õppe sisu ja ka õpetamise metoodika on selle ajaga, kui lapsevanemad ise koolis käisid, väga palju muutunud (Pärn, 2012).

Robin L. West (2009) toob artiklis „The Harm of Homeschooling“ välja koduõppe puudused USA-s. Üheks puuduseks on see, et koduõppe õpilased sageli vähese immuunsusega ja vastuvõtlikud haigustele. Puudusena on veel toodud, et õpilane ei osale piisavalt ühiskondlikus elus ja ei suuda tulevikus adekvaatselt kaasa rääkida ühiskondlik-poliitilistes küsimustes. Veel väidab West väidab, et tegelikkuses ei ole usaldusväärseid tõendeid, et koduõppe õpilased oleksid paremad või halvemad standardiseeritud testides (West, 2009).

Eestis on tervislikel põhjustel koduõppe seotud probleemiga, mis ei ole otseselt koduõppe puudus, vaid tingitud vähesest riigi poolsest rahastamisest. Nimelt eraldab riik koduõppe korraldamiseks raha kaheksa tunni ulatuses nädalas, millega saab katta vaid põhiained õppekavast. Iga päev koolis käivad eakaaslased õpivad keskmiselt 24 tundi nädalas, seega on võimatu, et koduõppel olevad õpilased läbivad aasta jooksul kaheksa tunniga nädalas kogu klassikursuse. Uue määruse kohaselt tuleb anda koduõppes ka oskusaineid (laulmine, kehaline kasvatus, kunstõpetus ja tööõpetus), kuid sageli jäävad need andmata, sest koolidel ei ole ressursse, et võimaldada kõikide erinevate ainete õpetajatel koduõppe andmist. Seetõttu võib paljude koduõppe õpilaste osavõtt oskusainetundidest olla pigem olematu (MTÜ: puudega..., 2012).

Kokkuvõte

1. Esimene Vabariigi Valitsuse määrus koduõpetuse korralduse kohta anti Eestis välja 17. septembril 1920. Määruses on kirjas, et koolikohustuslike laste õpetamisel kodus ja eraalgkoolides peavad lapsed saama sama palju teadmisi ja oskusi kui avalike algkoolide vastavates klassides (Vabariigi Valitsuse..., 1920). Tänapäevane koduõppe liikumine sai

alguse 1960ndatel aastatel USAs, peamised aluse panijad olid John Holt ja Ray Moore (Trasberg & Kruusamägi, 2006).

2. USA koduõpet puudutav kirjandus defineerib koduõpetust kui õpetust ja kasvatust, millest vähemalt osa on planeeritud tegevus ja see toimub kodus, vanemate juhendamisel (Trasberg & Kruusamägi, 2006). Eestis kehtiv koduõppe määrus defineerib koduõpet kui õppetöö korraldamist väljaspool kooli ruume tulenevalt õpilase tervislikust seisundist või õppetöö korraldamist vanema poolt (Koduõppe ja ..., 2010).

3. Mõnikord on haridusliku erivajadusega (HEV) õpilasel õpiraskuste, terviseseisundi, puude, käitumishäire või pikaajalise õppes eemaloleku tõttu koduõppele jäämine põhjendatud (Ilves, 2013).

4. Euroopas ja USAs on koduõppele jäämise peamiseks motiiviks lapsele turvalise (vaimse, füüsilise, emotsionaalse) ja isikupärase arengukeskkonna loomine ning paremad õppetulemused (Sarv, 2009). Eestis jäädakse koduõppele peamiselt tervislikel põhjustel või vanema soovil (Koduõppe ja..., 2010).

5. Koduõppel on nii tugevad kui nõrgad küljed. Eesti puhul on koduõppe tugevate külgedena toodud kodune ja turvaline õpikeskkond, võimalus lasta lapsel uni välja magada, süüa tervislikku toitu, säilitada huvi õppimise vastu (Luuk, 2009). Veel on välja toodud, et Eesti koduõppe õpilased on laia silmaringiga, nad on õppimises iseseisvamad ja neil on tihti välja kujunenud oma teatud huviala, milles on omandatud väga põhjalikud teadmised (Pärn, 2012). USAs tehtud uurimused näitavad, et koduõppe õpilased on sotsiaalselt, emotsionaalselt ja psühholoogiliselt hästi arenenud ning saavutavad paremaid tulemusi ülikooli testides kui nende eakaaslased koolist (Ray, 2011a).

6. Koduõppe puuduseks on eelkõige koduõppe õpilase isoleeritus kaasõpilastest, mille tulemusena tema sotsiaalsed oskused ja enesehinnang kannatavad (Viitpoom, 2010; Barsineviča jt, 2011; Nachteile..., 2013). Vanema soovil koduõppe nõrkade külgedena on nimetatud probleeme õppematerjalide hankimisel, raskusi tundideks ettevalmistamisel ning vanemate väheseid oskusi ja teadmisi lapse õpetamisel (Luuk, 2009; Pärn, 2012). USA koduõppe puudustena on nimetatud, et koduõppe õpilased on sageli vähese immuunsusega ja vastuvõtlikud haigustele, ei osale piisavalt ühiskondlikus elus (West, 2009).

küsitletute konfidentsiaalsus, märgitakse maaõpetajad uurimuses tähisega M1-M23 ja linnaõpetajad L1-L12.

2.3 Mõõtvahend

Andmete kogumiseks koostati ankeetküsimustik, mis toetus teoreetilises osas esitatud materjalile, isiklikele kogemustele koduõppe valdkonnas ning nende põhjal kujunenud uurimisküsimustele (vt Lisa 1). Küsimustik koosnes 20 küsimusest, millest kaheksa olid valikvastustega ja 12 vabavastustega, kõiki küsimusi oli võimalik täpsustada. Küsimustiku valiidsuse hindamiseks kasutati eksperthinnanguid, selleks viidi läbi kaks pilootküsitlust. Esmalt koostati esialgne küsimustik ning küsitleti ühte uurimuses osalejat, kes on eripedagoog Lääne-Virumaa lihtsustatud õppekavaga koolis. Esimese pilootküsitluse alusel korrigeeriti küsimustikku: uuesti analüüsiti küsimusi, mõned küsimused jäeti küsimustikust välja, küsimuste järjekorda muudeti loogilisemaks ning parandati sõnastatust. Seejärel viidi läbi teine pilootküsitlus teise eripedagoogiga samast koolist.

Küsimustik koosneb järgmistest alarühmadest:

I Õpi- ja käitumisraskustega õpilane klassis puudutab järgmisi teemasid (küsimused 2-6): kas küsitletute poolt õpetatavate õpilaste hulgas on õpi- ja käitumisraskustega õpilasi; millised probleemid esinevad õpi- ja käitumisraskusega õpilaste õpetamisel; kaasõpilaste suhtumine ja nende võimalik abi probleemse õpilase aitamisel õpitegevuses; kas õpi- ja käitumisraskustega õpilasele on määratud koduõppe vormi.

II Koduõppe vajalikkus (küsimused 7-13) puudutab järgmisi teemasid: kas koduõpe on küsitletute arvates vajalik; millal peaks õpilane jääma koduõppele; kas küsitletute koolis on koduõppel olevaid õpilasi; kui jah, siis mis põhjusel on nad koduõppel; kui pikaks ajaks nad on määratud koduõppele; millise õppekava järgi on neile IÕK koostatud ja kuidas on koduõppe korraldatud.

III Koduõppe tugevad küljed ja puudused (küsimused 14-18) keskendub teemadele: kas koduõpe kaheksa ainetunni ulatuses nädalas on piisav või mitte; kas õpilase õpitulemused paranesid või halvenesid koduõppe käigus; kas õpilane suudab pärast pikemat aega koduõppel olekut iga päev koolis käies jätkata; kui aktiivselt osalevad koduõppe õpilased kooli ühisüritustel; millised on koduõppe puudused.

IV Õpetajate ettevalmistus õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamiseks ja tugisüsteemid koolides (küsimused 19-20) keskendub teemadele: milline ettevalmistus on küsitletute kooli

õpetajatel õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamiseks; millised erispetsialistid on küsitletute koolis, kellelt saab abi õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamisel.

2.4 Protseduur

Pilootküsitluste järgselt muudetud ja parandatud küsimustik saadeti interneti teel või jaotati paber kandjal 40 õpetajale. Interneti teel saadeti küsimustik eelkõige läbi telefoni nõusoleku andnud kooli direktorile või õppealajuhatajale, kes edastas selle õpetajatele. Edasine kokkulepe vastamise osas oli juba koolijuhi ja õpetajate vaheline. Tagasi saadi 35 täidetud ankeeti.

Uurimuses osalemine oli vabatahtlik ja küsimustikus rõhutati selle anonüümsust. Küsimustiku koostamine, kaks pilootküsitlust, küsimustikus tehtavad muudatused, küsimustike jagamine uuritavatele ja nende tagastamine toimusid märtsist 2009 – detsembrini 2010 ja mais 2012.

2.5 Andmeanalüüs

Käesolev uurimistöö on valdavalt kvalitatiivne. Valikvastuste kvantitatiivne analüüs, mis sisaldab taustainformatsiooni, illustreerib eelkõige kvalitatiivset osa. Vabavastuste analüüsil kasutati kvalitatiivset tavapärasit sisuanalüüsi meetodit. Tavapärase sisuanalüüsi osutub vajalikuks siis, kui soovetakse midagi kirjeldada, kuid selle kohta ei ole piisavalt teooriat või uurimisandmeid. Kategoriad ja nende nimed püütakse leida teooria asemel andmetest (Laherand, 2008). Mayring on kirjeldanud seda kui induktiivset kategooriate moodustamist, kus uurija leiab uurimisandmetest analüüsiüksused, kategoriseerib need ja annab neile sobivad nimetused (Mayring, 2000). Kvalitatiivse sisuanalüüsiga loodav pilt uuritavast nähtusest on alati tugevalt seotud konkreetse kontekstiga, mitte ei kirjelda uuritavat nähtust objektiivselt. See seab uurimistulemuste üldistamisele piirangud (White ja Marsh, 2006).

Antud töös loeti küsitluse vabavastused korduvalt autori poolt läbi, seejärel koondati sarnased väljendid ühiste mõistete alla ehk rühmadesse, millest vajadusel moodustati alarühmad. Kategoriseerimise usaldusväärsuse kindlustamiseks loeti peale andmete rühmitamist veelkord kogu andmebaas läbi, et kontrollida, kas kõik analüüsitud väljendid sisalduvad moodustatud rühmades ja alarühmades. Arutelu peatükis võrreldi uurimisel saadud tulemusi ja leiti neis seoseid uuritud teoreetilise materjaliga.

Valikvastuste tulemused esitati protsenttabelites, tulemuste seoseid testiti korrelatsioonianalüüsi teel. Protseduuri tulemusena saadud korrelatsioonimaatriks on toodud Lisas 2 ja muutujaid kirjeldav eeskiri Lisas 3. Andmete töötlemiseks kasutati STATISTICA paketti. Tulemuste ilmestamiseks on kasutatud jooniseid. Küsitletute kommentaarid valik- ja vabavastuste kohta on töös esitatud originaalsõnastuses ja kaldkirjas. Samuti on vajadusel kaldkirjas toodud tulemuste rühmad ja alarühmad.

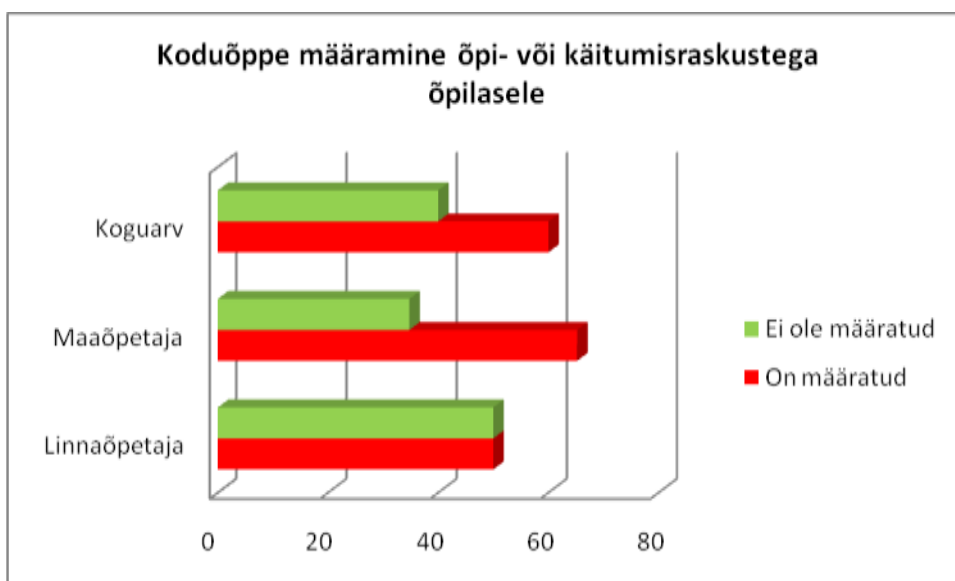
3. Tulemused

Analüüsi tulemused on koondatud kolmeks alapeatükiks: õpi- ja käitumisraskustega õpilane klassis; koduõppe vajalikkus ning koduõppe tugevad küljed ja puudused küsitletute hinnangul.

3.1 *Õpi- ja käitumisraskustega õpilane klassis*

Alapeatükis käsitletakse peamiselt õpi- ja käitumisraskusega õpilast klassis ja tema seotust kaasõpilastega. Sissejuhatavale küsimusele, *kas Teie poolt õpetatavate õpilaste hulgas on õpi- või käitumisraskustega õpilasi*, vastas 34 küsitletut, et probleemseid õpilasi esineb. Ainult üks küsitletu vastas, et tema poolt õpetatavate õpilaste hulgas probleemseid õpilasi ei ole.

3.1.1. Koduõppe määramine õpi- ja käitumisraskustega õpilasele. Küsitletutele esitati küsimus, kas õpi- ja käitumisraskustega õpilasele on määratud koduõppe vormi. Vastamiseks oli antud kaks varianti: *ei ole määratud* ja *on määratud*. Järgnev joonis (vt joonis 1) iseloomustab vastuseid küsimusele.

Joonis 1. Koduõppe määramine õpi- ja käitumisraskustega õpilastele küsitletute koolides

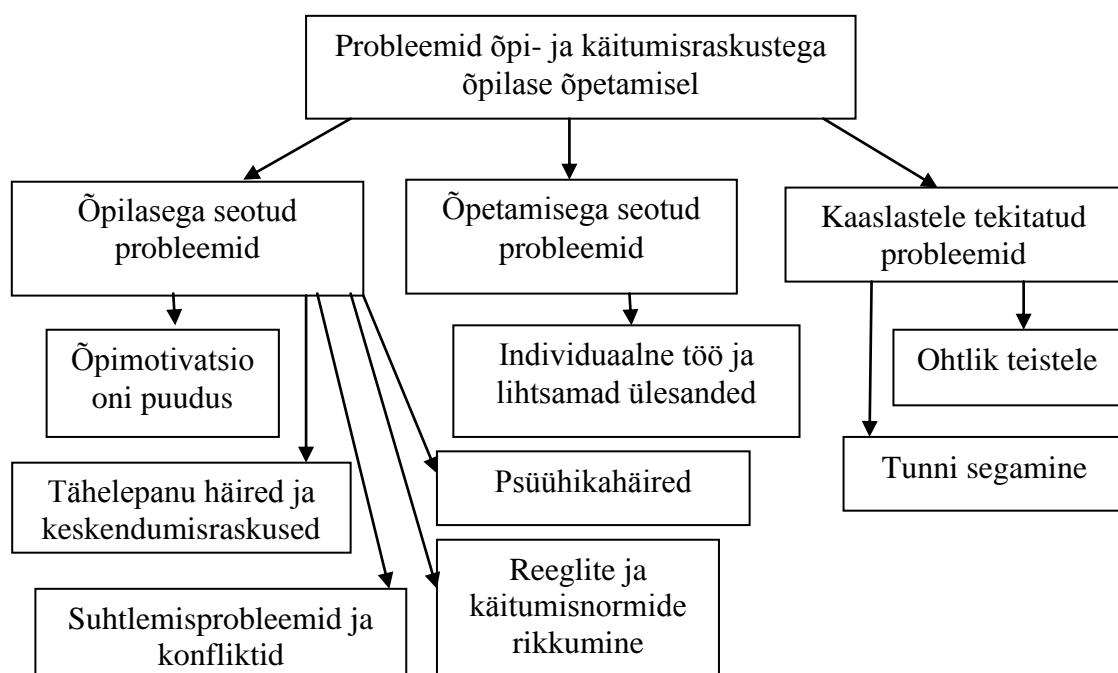
Arvandmed on esitatud protsentides vastajate koguarvust. 60% küsitletutest (21 küsitletut) vastas, et nende koolis on määratud koduõpe õpi- ja käitumisraskustega õpilastele, neist maaõpetajaid oli 43% (15 küsitletut) ja linnaõpetajaid 17% (6 küsitletut). 40% küsitletutest vastas, et õpi- ja käitumisraskusega õpilastele ei ole määratud koduõpet. Neist kaks küsitletut täpsustasid, et nende koolis on õpi- ja käitumisraskustega õpilaste puhul rakendatud individuaalset õpet. Üks küsitletu märkis, et nende koolis on kasvatusraskustega klass.

Järgnevalt on toodud tsitaadid, kus küsitletud on põhjendanud õpi- ja käitumisraskustega õpilastele koduõppe määramist:

M4 *Õpi- ja käitumisraskustega autistlike joontega õpilasele määrati koduõpe, mis funktsioneerib edukalt, õpilane on rahul, lapsevanem on rahul.*

L1 *Kahel eelmisel õppeaastal oli määratud õpilasele, kes oma käitumisega segas pidevalt tundi ja tõmbas endaga ka teisi kaasõpilasi kaasa.*

3.1.2. Probleemid õpi- ja käitumisraskustega õpilase õpetamisel. Küsitletutel paluti kirjeldada millised probleemid esinevad neil õpi- ja käitumisraskustega õpilase õpetamisel. Analüüsi põhjal rühmitati vastused järgmistesse rühmadesse, mis moodustasid alljärgneva mõistestruktuuri (vt joonis 2):

Joonis 2. Probleemid õpi- ja käitumisraskustega õpilase õpetamisel küsitletute hinnangul

Õpilasega seotud probleemid jagunesid järgmiselt:

a) õpimotivatsiooni puudus:

M4 *Raskuste puhul protesteerib, loobub tööst.*

L2 *Probleem on nende laste õpimotivatsioonis. Võtmeküsimus - kuidas motiveerida just seda last?*

b) tähelepanuhäired ja keskendumisraskused:

M16 *Neil on taju, tähelepanu ja mäluhäired, raskusi tööle häälestamisega, nad ei suuda ühele tegevusele pikemat aega keskenduda.*

L7 *Madal keskendumisvõime, pisimgi segav tegur viib tähelepanu mujale.*

c) suhtlemisprobleemid ja konfliktid:

L9 *Sotsiaalsed probleemid, suhtlemisprobleemid ja konfliktid koolis ja väljaspool kooli.*

d) reeglite ja käitumisnormide rikkumine:

M8 *Käitumishäirete korral väljakutsuv käitumine, koolireeglitega mitteamvestamine, õpetaja ignoreerimine jms.*

L11 *Väljaspool kooli esinevad alkoholi- ja narkoprobleemid, suitsetamine, mis pärsivad tema vaimset arengut.*

e) psüühikahäired:

L10 */.../, mõnel õpilasel on probleemid tingitud psüühikahäiretest.*

Õpetamisega seotud probleemidena on välja toodud, et õpi- ja käitumisraskustega õpilased vajavad individuaalset juhendamist, lihtsamaid ülesandeid ja pidevat tähelepanu.

M6 *Tuleb pidevalt otsida vastava raskusastmega ülesandeid, tekste lihtsustada, pidevalt jälgida, selgitada ja juhendada – ta ei suuda iseseisvalt tööd teha.*

L11 *Väga raske on neid teiste lastega samal tasemel õpetada. Nad vajavad rohkem aega, et asjadest aru saada.*

Samas pole õpetajal võimalik ainult probleemse õpilasega tegeleda.

M21 *Õpiraskustega õpilaste õpetamisel ei suuda neile tunnis lihtsalt piisavalt individuaalset tähelepanu osutada. Kogu aeg ei saa kõrval istuda ja näpuga järge ajada – ja ilma pideva tähelepanuta ei tee nad midagi.*

Kaaslastele tekitatud probleemid jagunesid järgnevasse alarühmadesse:

a) ohtlik teistele:

M12 /.../, ootamatud vihapursked, mis lõpevad kaaslasele kallale minemisega.

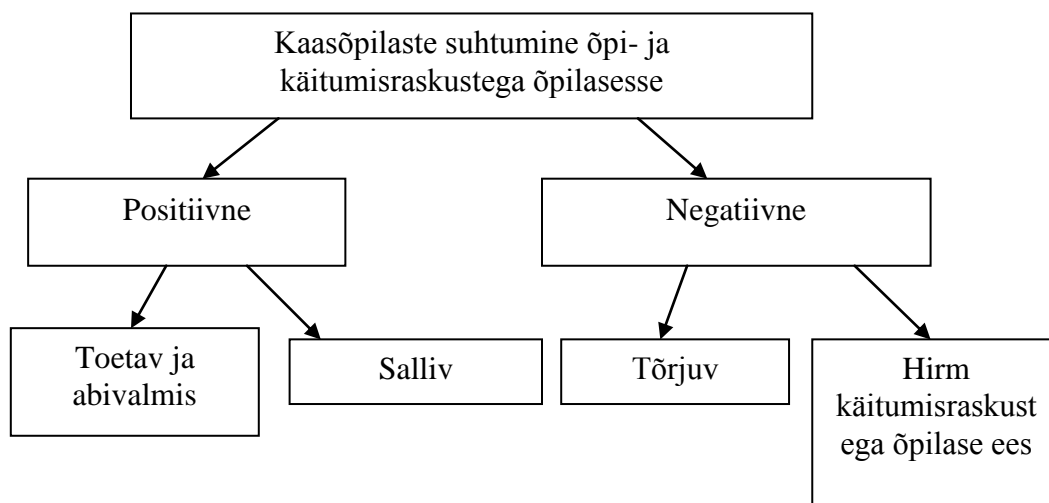
M18 Käitumisraskustega õpilased seavad sageli ohtu kaasõpilaste turvalisuse.

b) tunni segamine:

L6 Segavad tundi, ei võta osa õppimisest.

L12 Ta on rahutu, siblib kogu aeg, ei pane tähele, hüüab vahele ja karjub.

3.1.3. Kaasõpilaste suhtumine õpi- ja käitumisraskustega õpilasesse. Küsitletutel paluti hinnata kaasõpilaste suhtumist õpi- ja käitumisraskustega õpilasesse. Hinnangud jagati analüüsi põhjal kahe mõistekaardi *positiivne* ja *negatiivne* alla (vt joonis 3).

Joonis 3. Kaasõpilaste suhtumine õpi- ja käitumisraskustega õpilasesse küsitletute hinnangul

Positiivset suhtumist kirjeldavad vastused jaotati järgmiselt:

a) toetav ja abivalmis:

M6 Õpiraskusega lapse puhul on alati nõus abistama.

M18 Õpiraskustega suhtutakse positiivselt, isegi abistavalt, aidatakse raskuste korral.

b) salliv:

Kui käitumisraskustega õpilane on klassi liider, suhtutakse ka temasse positiivselt. Temaga tahetakse sõbrustada, teda matkitakse ja minnakse kaasa korrarikkumistes.

M16 Käitumisraskustega õpilastega tahetakse sõbrustada, neile meele järele olla, neid matkitakse.

M20 Kui käitumisraskusega õpilane on liider, siis positiivselt ja toetavalt (saab nalja jne.).

Matkimist esineb põhiliselt 4. – 5. klassis.

M9 *Oleneb vanusest: nooremad, 4-5 klass, neid püütakse isegi aegajalt jäljendada, suuremas seda probleemi pole, neid pigem ei panda tähelegi.*

Negatiivset suhtumist iseloomustavad vastused:

a) tõrjuv suhtumine:

Tõrjuvalt võidakse suhtuda nii käitumisraskustega kui ka tagasihoidlikku ja omaette olevasse õpiraskustega õpilasesse.

M18 *Käitumisraskustega õpilasesse suhtuvad teised õpilased alguses positiivselt, kuid hiljem tõrjuvalt, kuna nn käitumishälvikud sageli terroriseerivad kaasõpilasi, abikoolis eriti endast nõrgemaid.*

M10 *Vaiksed ja omaette õpiraskustega õpilased on pigem tõrjutud.*

b) hirm käitumisraskustega õpilase ees:

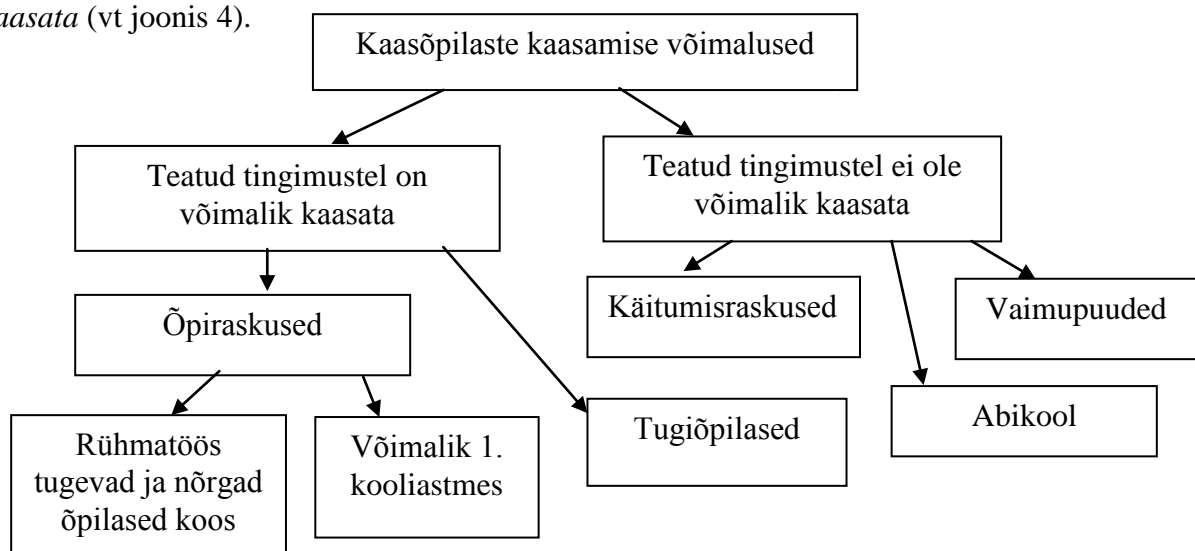
Käitumisraskustega õpilast enamjaolt siiski kardetakse, kuna nad võivad haiget teha.

L11 *Mõnikord võib selline õpilane olla liider klassis, siis on muidugi teised probleemid – kartes nende vägivaldsust, hakatakse nende järgi joonduma.*

L9/.../, *kuid käitumisraskustega õpilasesse tõrjuvalt, kuna nad on nii ettearvamatu käitumisega, siis õpilased üldiselt kardavad neid.*

3.1.4. Kaasõpilaste võimalik abi probleemse õpilase aitamisel õpitegevuses.

Õpetajatele esitati küsimus, kuivõrd on võimalik õpetajal kaasata kaasõpilasi nende aitamiseks õpitegevuses. Küsitletute hinnangud kaasamise võimalikkusest jagati analüüsi põhjal kahe mõistekaardi alla: *teatud tingimustel on võimalik kaasata ja ei ole võimalik kaasata* (vt joonis 4).

Joonis 4. Kaasõpilaste kaasamise võimalikkus küsitletute hinnangul

Vastustest selgus, et teatud tingimustel on kaasõpilasi võimalik kaasata vaid õpiraskuste puhul.

- a) rühmatöodes paigutada tugevamad ja nõrgemad lapsed kokku:

M11 *Rühmatöodes paigutan ikka tugevamad ja nõrgemad lapsed kokku, et neil oleks toetust. Vahel kui tragimal lapsel on ülesanded valmis, siis ütlen, et kas sooviksid sõpra aidata. Tavaliselt soovitakse. Kui õpiraskustega laps on puudunud, siis sõbrad aitavad peale tunde kodus.*

Kaasõpilasi on võimalik kaasata tugiõpilastena

- b) tugiõpilased

M21 *Liitklasside puhul saab panna vanema klassi õpilase mõnikord noorema õpiraskusega lapse juurde. Olen seisukohal, et parim teise õpilase õpetaja on just kaasõpilane – vaid pisut nõ targemana mõtlevad nad ühte moodi.*

L3 *3.-4.klassist alates on võimalik kaasõpilasi kaasata tugiõpilastena. See ei saa olla 100%-ne lahendus, küll aga konkreetselt määratletud piirides.*

Kaasamine on võimalik vaid I kooliastmes

- c) võimalik I kooliastmes:

L7 *Õpetaja oskusliku töökorralduse juures I kooliastmes umbes 70%, mida vanemaks, seda vähem.*

Vastustest selgusid tingimused, kui ei ole võimalik kaasata:

- a) käitumisraskuste puhul:

M18 *Piir jookseb sealt - käitumishälviku agressioonid ei tohi lõputult kaasõpilasi "vapustada".*

L11 *Käitumisraskusega õpilase puhul pole võimalik.*

- b) abikoolis:

M3 *Abikoolis mitte, aga tavakoolis küll.*

- c) vaimupuude puhul:

M8 *Vaimupuudega õpilasi üldjuhul ei ole võimalik selleks kaasata.*

3.1.5. Küsitelite ettevalmistus õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamiseks.

Õpetaja on esimene, kes märkab kas õpilane vajab probleemide tõttu koduõpet või mõnda

muud õppevormi. Seetõttu uuriti küsitletutelt, milline ettevalmistus on neil õpi- ja käitumisraskustega õpilase õpetamiseks ja nende probleemide märkamiseks.

19 maaõpetajat vastasid, et on läbinud erinevaid eripedagoogika kursusi ja koolitusi. Eraldi nimetati 320 tunnise eripedagoogika kursust ja parandusõppe kursust, mõned õpetajad on eripedagoog-nõustaja kutsega. Muret tunti diplomeeritud eripedagoogide vähesuse üle:

M18 Kõik õpetajad on läbinud 320 tunnise eripedagoogilised kursuse. Kahjuks on diplomeeritud eripedagooge alla 50% õpetajate koguarvust. Vaja on just klassijuhataja-eripedagooge.

Neli maaõpetajat vastasid, et ettevalmistus on halb või puudub üldse:

Linnaõpetajatest oli läbinud eripedagoogikaalaseid koolitusi ja kursuseid 9. Eraldi toodi välja Tartu Ülikooli täiendõppekursus "HEV õpilaste õpiraskuste ennetamine ja ületamine" mahus 160 tundi, 320-tunnine eripedagoogiline väljaõpe ning nimeliselt mõned lektorid:

L10 Eripedagoogika-alaseid kursusi viiakse ikka igal õppeaastal meie koolis läbi, lektoriteks tuntud psühholoogid ja psühhiaatrid (Ennet, Niiberg, Ots jne).

Nii nagu maaõpetajate puhul, nii esines ka linnaõpetajate hulgas neid, kes pidasid ettevalmistust väheseks:

M9 Igal õppeaastal korraldatakse pedagoogidele eripedagoogilisi koolitusi, samas pole see piisav raskete käitumisraskustega õpilaste õpetamiseks.

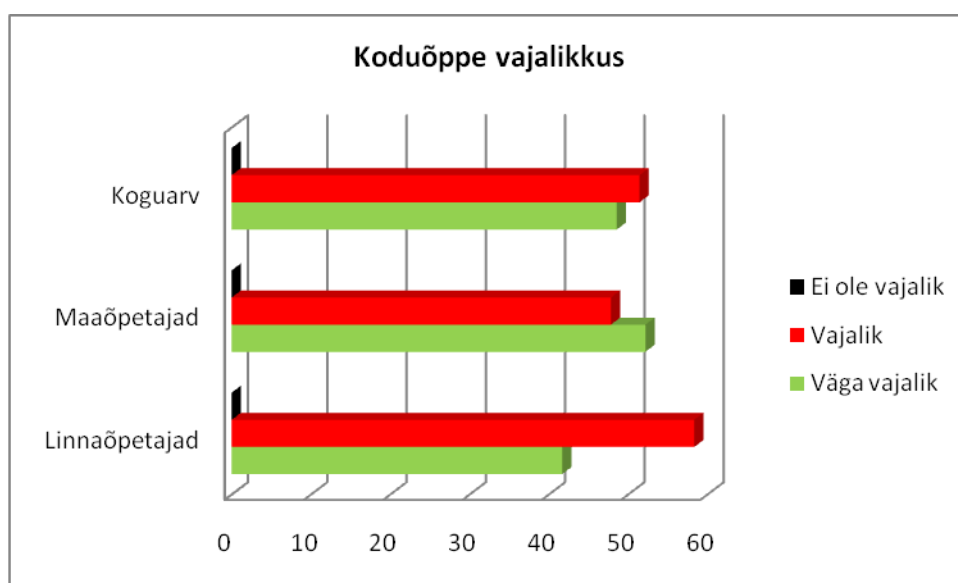
Kaks linnaõpetajat vastasid, et neil puudub ettevalmistus õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamiseks.

3.1.6. Erispetsialistide olemasolu küsitletute koolides. Erispetsialistide olemasolu on õpetaja jaoks vajalik õpi- ja käitumisraskustega õpilaste probleemide lahendamisel, samuti saab nende arvamusele toetuda koduõppe soovitamisel. Õpetajatelt küsiti millised eripedagoogid on nende koolides. Kõige enam nimetati sotsiaalpedagooge, psühholooge ja logopeede. Sotsiaalpedagoogi nimetas 16 maaõpetajat ja 8 linnaõpetajat. Psühholoogi nimetas 15 maa- ja 9 linnaõpetajat. Logopeedi nimetas 14 maakooli õpetajat ja 7 linnakooli õpetajat. Vähem nimetati eripedagoog-nõustajat (5 maa- ja 2 linnaõpetajat) ja parandusõppe õpetajat (4 maa- ja 3 linnaõpetajat). Nimetati veel tugimeeskonda ja kooliarsti või -õde. Tugimeeskond oli kolmes maakoolis ja ühes linnakoolis. Kooliarsti või -õde nimetas 5 linnaõpetajat, maaõpetajatest ei nimetanud keegi. Kaks õpetajat (üks maa- ja üks linnakooli õpetaja) vastasid, et nende koolis erispetsialistid puuduvad.

3.2 Koduõppe vajalikkus

Järgnev alapeatükk puudutab koduõppe vajalikkust, selle õppevormi määramist ja korraldust küsitletute hinnangul.

3.2.1. Küsitletute hinnangud koduõppe vajalikkuse kohta. Küsitletutele esitati küsimus, kas nende arvates on koduõpe vajalik. Valida oli võimalik kolme variandi vahel: *ei ole vajalik*; *vajalik* ja *väga vajalik* (vt joonis 5).

Joonis 5. Koduõppe vajalikkus küsitletute hinnangul

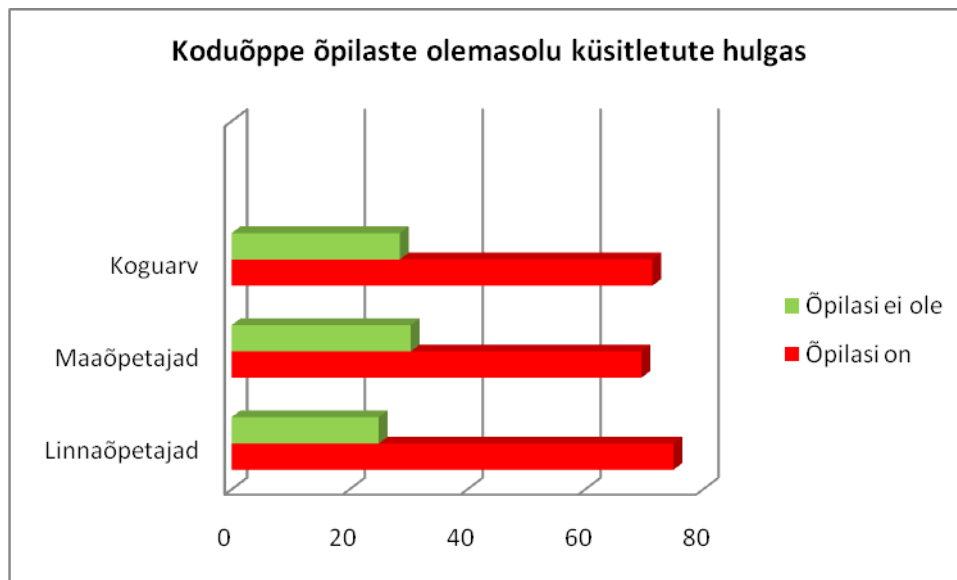
51% küsitletutest pidas koduõpet vajalikuks ja 49% väga vajalikuks. Vastuse varianti *ei ole vajalik* ei märkinud ükski. Et küsimust oli võimalik täpsustada, on järgnevalt toodud mõned kommentaarid:

M4 Õpilane, kes ei suuda õppida ja suhelda klassikollektiivis on vaevaks endale, klassikaaslastele ja pedagoogidele. Oma probleemide tõttu ei suuda ta tunnis kaasa töötada, tekivad lüngad õppetöös, segab kaaslasi, häirib tundide kulgu, tekivad konfliktid. Sageli lapsevanem kooliga rahulolematu.

M21 Suurtes koolides on vajalikum kui väikestes – ühel nõ ülbikul ei saa lasta häirida terve klassi tööd. Vajalik on koduõpe loomulikult ka haigusest tingitud põhjustel. Ja vajalik on koduõppe võimaluse andmine ka vanematele, kes eelistavad lapsi kodus õpetada.

L2 Näiteks, õpilasel oli autoõnnetus ning käed-jalad kipsis polnud tal võimalik mitu kuud klassikollektiivi töös osaleda. Sellisteks juhtudeks peab olema teine õpetamisvõimalus, millel on ka seadusandlik alus ning mille eest õpetaja töö saab tasutud.

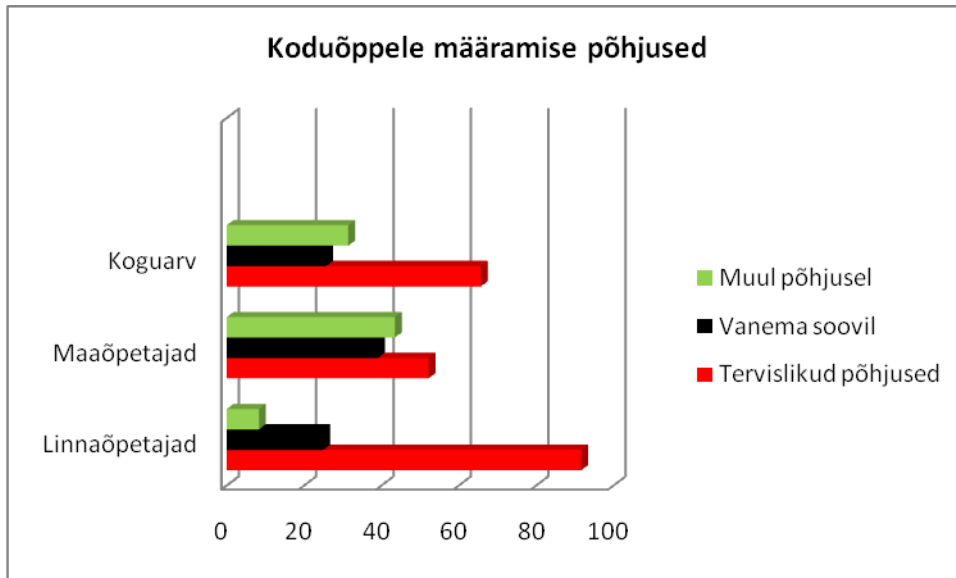
3.2.2. Koduõppe õpilaste olemasolu küsitletute koolides. Õpetajatele esitati küsimus, kas nende koolis on koduõppel olevaid õpilasi. Järgneval joonisel (vt joonis 6) on toodud vastuste tulemused, mis iseloomustavad koduõppe õpilaste olemasolu küsitletute koolides.

Joonis 6. Koduõppe õpilaste olemasolu küsitletute koolides

Küsitluse ajal oli koduõppeõpilasi küsitletute koolides 71% juhul (25 küsitletut), neist maakoolides oli ligi 46% (16 küsitletut) ja linnakoolides ligi 26% (9 küsitletut) koguarvust. 29% küsitletutest (10 küsitletut) vastas, et nende koolis hetkel ei ole koduõppel õpilasi. Tabelist nähtub, et kuigi anketeeritavaid õpetajaid oli suhteliselt vähe, on koduõppel olevate laste arv Eestis tervikuna suur, mis näitab vajadust koduõppe järele.

3.2.3. Koduõppele määramise põhjused küsitletute koolides. Küsimusele, mis põhjusel on õpilased määratud koduõppele, oli vastamiseks antud kolm vastuse varianti: *tervislikel põhjustel, vanema soovil ja muul põhjusel* (vt joonis 7).

Joonis 7. Koduõppele määramise põhjused küsitletute koolides

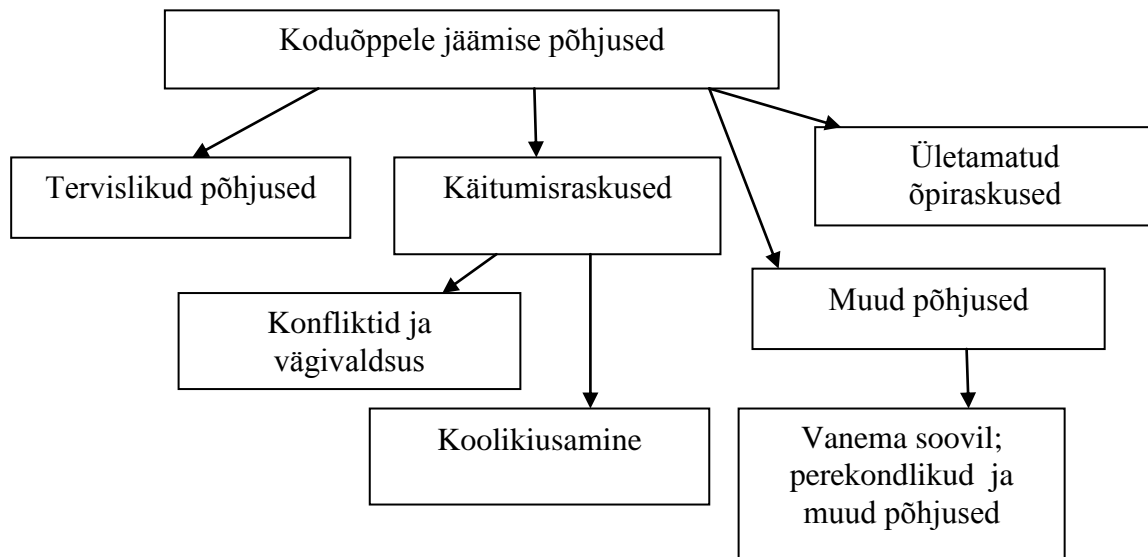
Vastamisel ei olnud küsitletutele piiranguid seatud, seega esines kõiki kombinatsioone vastuse variantidest ja seetõttu on ka vastuste esinemise protsentuaalne summa rohkem kui 100%. Ligi 66% küsitletuid (23 küsitletut), vastas, et õpilased on koduõppel tervislikel põhjustel, nendest 34% olid maakoolide (12 küsitletut) ja 31% linnakoolide õpetajat (11 küsitletut). 31% küsitletuid vastas, et õpilased on koduõppel *muul põhjusel*, nendest maaõpetajaid 29% (10 küsitletut) ja linnaõpetajaid 3% (üks küsitletu).

26% küsitletutest märkis vastuseks *vanema soovil*. Maal oli see 17% (6 juhul) ja linnas oli see 9% vastajatest (3 juhul). Et valikvastuseid sai täpsustada, toodi *muu põhjuse* all välja käitumisprobleemid. Ühe linnaõpetaja kommentaar selle kohta:

L11 On siiski juhuseid, et käitumisprobleemiga õpilane on jäänud koduõppele, aga sel juhul on psühhiaater leidnud selleks ka tõsise põhjuse.

3.2.4. Koduõppele jäämise põhjused küsitletute hinnangul. Küsitletutele esitati küsimus, millal nende arvates peaks õpilane jääma koduõppele. Vastuste analüüsi põhjal kujunes koduõppele jäämise põhjustest järgmine mõistestruktuur (vt joonis 8).

1. Tervislikud põhjused
2. Käitumisraskused
3. Ületamatud õpiraskused
4. Muud põhjused

Joonis 8. Koduõppele jäämise põhjused küsitletute hinnangul

Peamine põhjus, miks küsitletute hinnangul peaks koduõppele jääma, olid *tervislikud põhjused*:

L2 *Õnnetusjuhtumite korral, kus laps jääb ajutiselt liikumisvõimetuks, erinevad meditsiinilised diagnoosid (raskemad juhtumid) vajavad samuti koduõpet.*

M2 *Kui on tegemist hüperaktiivsuse või autismiga.*

M8 *Põhjuseks kas õpilase psüühika või käitumisprobleemid, mis oluliselt häirivad kogu klassi tööd ja õpilane ei saa ise ega lase ka teistel õppida. Või esineb õpilasel koolifoobia ja ta ei suuda kooli tulla.*

Teiseks põhjuseks, miks peaks koduõppele jääma, oli *käitumisraskused*, mis jaotuvad omakorda:

a) *konfliktid ja vägivaldsus:*

M3 *Kui ta läheb kergesti konflikti.*

M19 *Kui õpilane on kaasõpilaste vastu pidevalt vägivaldne ning ei lase klassis teistel normaalselt õppida.*

b) *koolikiusamine:*

M16 */.../. Kui temal on koolikollektiivis ohtlik, näiteks koolikiusamine on läinud üle piiride.*

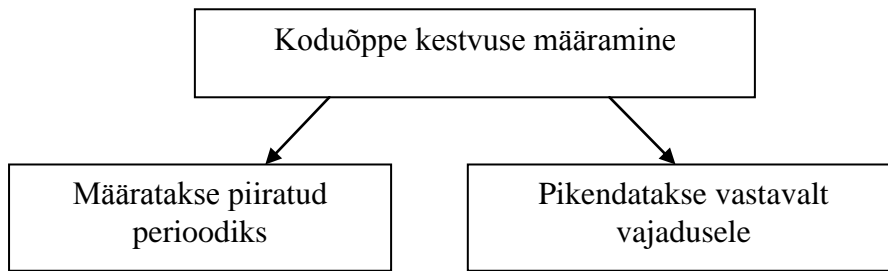
Kolmanda koduõppele jäämise põhjusena nimetati *ületamatud õpiraskused*:

M5 /.../. *Kui õpilasel on väga rasked õpiprobleemid, peaks ta pöörduma psühhiaatri poole. Neljandaks toodi muud põhjused, mille alla kuulub vanema soovil ja perekondlikel ning muudel põhjustel:*

M21 *Lapsevanema soovil igal ajal!*

L3 /.../; *ajutise koduõppe puhul mõned perekonnaga seotud põhjused või kui tema õpetamine ei sobi ühtegi piirkonna kooli õpetamise varianti.*

3.2.5. Koduõppe kestvuse määramine. Küsitletute vastused küsimusele, kui pikaks ajaks on küsitletute koolis õpilased määratud koduõppele, jagati analüüsi põhjal kahe mõistekaardi alla: *määratakse piiratud perioodiks ja pikendatakse vastavalt vajadusele* (vt joonis 9):

Joonis 9. Koduõppe kestvuse määramine

Rühma *määratakse piiratud perioodiks* alla rühmitati vastused, kus oli kirjas, et koduõpe on määratud kahest õppeveerandist kuni ühe aastani.

Pikendatakse vastavalt vajadusele alla rühmitati vastused, kus koduõpet pikendatakse aasta-aastalt.

Oli ka küsitluid, kes ei osanud küsimusele vastata, sest koduõppe määramine on väga individuaalne:

M4 *Sellele on raske vastata, sest see sõltub lapse vajadustest tulenevast psühhiaatri soovitusel.*

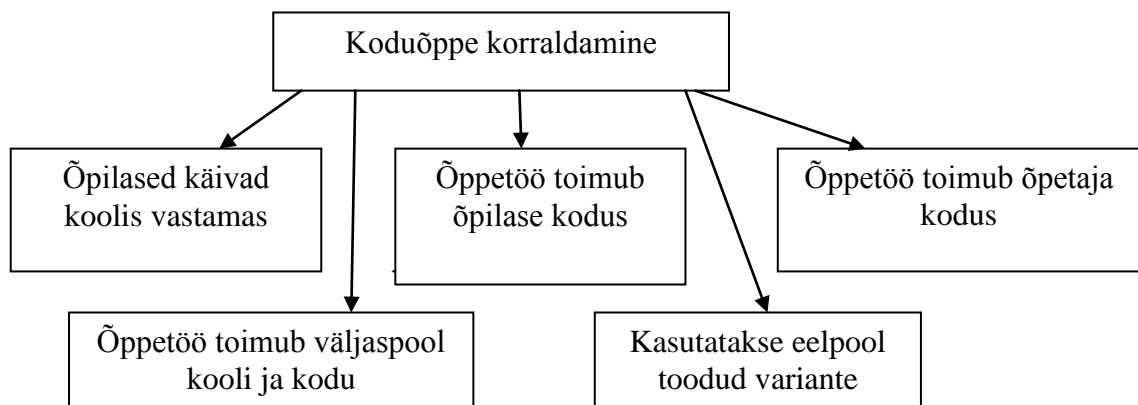
3.2.6. Õppetöö korraldus koduõppes. Küsimuse, millise riikliku õppekava alusel on koduõppe õpilasele koostatud individuaalne õppekava (edaspidi IÕK), vastustest kujunesid analüüsi põhjal kolm määramise rühma:

1. põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava alusel

2. põhikooli riikliku õppekava alusel
3. kasutusel on mõlemad õppekavad

15 maakoolide õpetajat vastas, et nende koolis on koduõppe õpilase IÕK koostatud lihtsustatud õppekava alusel. Üks küsitletu vastas, et õppekava koostati riikliku õppekava alusel. Linnakoolide õpetajatest vastas viis küsitletut, et IÕK koostati põhikooli riikliku õppekava alusel. Kolm küsitletut vastas, et nende koolis on kasutatud mõlemaid õppekavasid ja üks, et kasutati lihtsustatud õppekava.

Autorit huvitas, kuidas on küsitletute koolides koduõpe korraldatud: kas õpetajad käivad õpilase kodus; õpilane käib õpetaja kodus vastamas või kasutatakse muid variante. Vastuste analüüsi põhjal kujunes järgmine mõistestruktuur (vt joonis 10):

Joonis 10. Koduõppe korraldamine küsitletute koolides

Küsitletute vastused jagati viieks rühmaks.

1. Õpilased käivad koolis vastamas:

Kuigi seaduse järgi peab koduõpet viima läbi väljaspool kooli, esines vastuseid, et õpilased käivad koolis vastamas.

L8 *Õpilane on käinud koolis kodutöid näitamas.*

2. *Õppetöö toimub õpilase kodus.*

L9 *Õpetaja käib õpilase juures kodus /.../.*

3. *Õppetöö toimub õpetaja kodus.*

M15 *Õpilased käivad õpetaja kodus, /.../.*

4. *Õppetöö toimub väljaspool kooli ja kodu (näiteks haiglaõpe):*

M8 *Koduõpe toimub igal juhul väljaspool kooli ruume, selles asja mõte ju ongi.*

L8 *Õpetajad on käinud /.../ haiglas.*

5. Kasutatakse eelpool toodud variante:

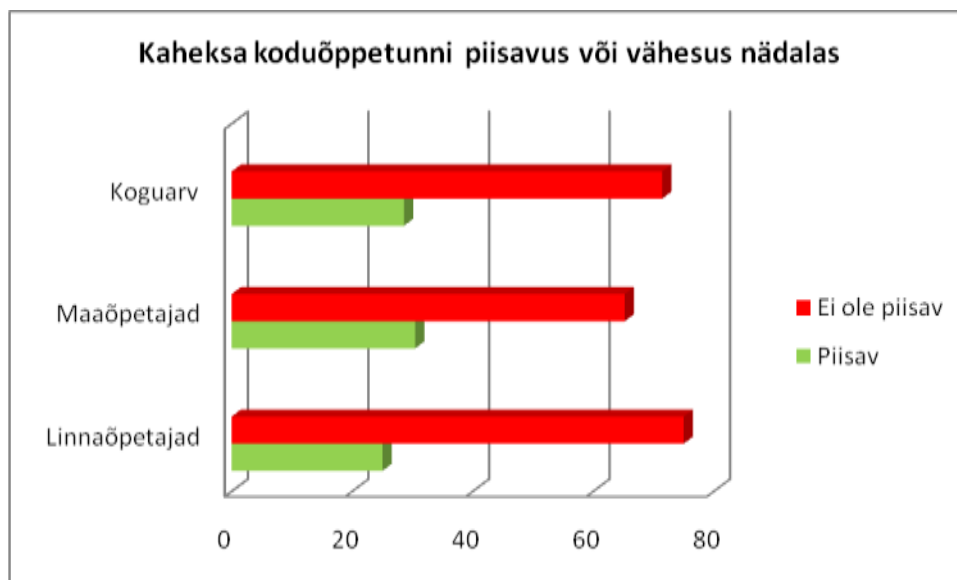
L2 *Õpetajad on teinud tööd õpilase kodus, haiglas ning ka õpilane on käinud koolis väljaspool oma klassi õppetundide aega individuaaltundides.*

M19 *1) Õpilane käib koolis. 2) Õpetaja käib kodus. 3) Õpilane käib õpetaja juures kodus.*

3.3 Koduõppe tugevad küljed ja puudused

Alapeatükk keskendub teemadele, mis puudutavad koduõppe tugevaid külgi ja puudusi küsitletute hinnangul. Samuti koduõppe õpilaste suutlikkust hiljem jätkata koolis ja nende osavõttu koduõppe ajal kooli ühisüritustest.

3.3.1. Kaheksa koduõppetunni piisavus nädalas. Küsitletutelt sooviti teada, kas nende arvates koduõppes toimuv õppetöö kaheksa õppetunni ulatuses nädalas on piisav või mitte. Vastused jaotusid järgnevalt (vt joonis 11):

Joonis 11. Kaheksa koduõppetunni piisavus või vähesus nädalas küsitletute hinnangul

Enamus küsitletutest (71%) vastas, et kaheksast koduõppetunnist nädalas ei piisa (46% maa- ja 26% linnaõpetajaid). Et tunde on liiga vähe, kinnitasid arvukad küsitletute kommentaarid: M4 *Kindlasti vähe, sest teised õpilased õpivad vähemalt kolm korda suurema tundide arvuga nädalas. Siit tulenebki see, et neile õpilastele on vaja koostada IÕK, sest muidu ei saa nad elementaarprogrammi omandatud.*

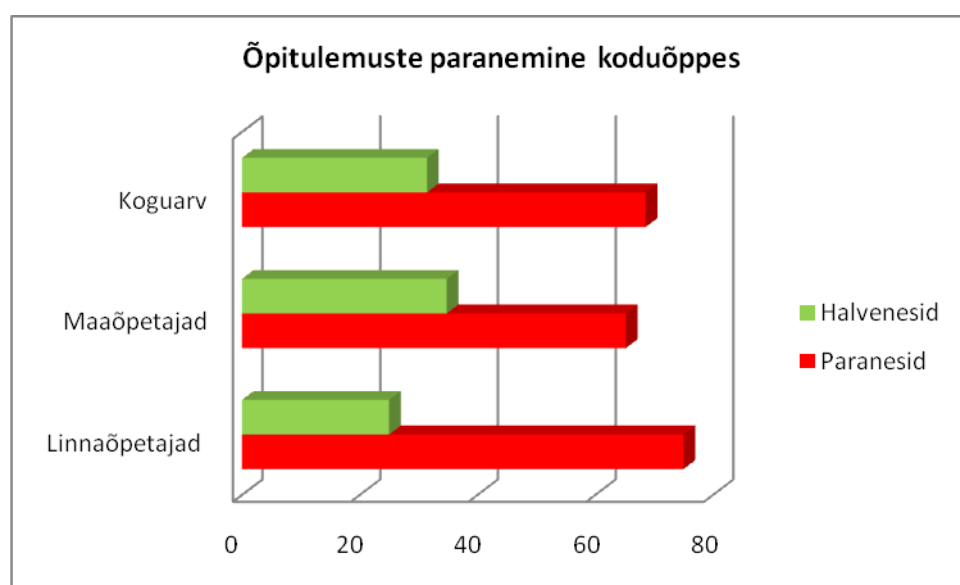
M22 Meil oli koduõppel õpilane, ta jäi teistest nii maha, et pidime talle koostama individuaalõppekava. Siis ta käis nädalas paar korda vastamas, sisuliselt oli ka see koduõpe. Peale mahajäämuse oli ta nii klassis kui koolis tõrjutud koduste sotsiaalsete probleemide tõttu.

L3 Kuna vanemad enamasti alates 3. või 4. klassist enam oma last ise õpetada ei oska, siis on vajalike ainete omandamiseks 8 tunnist vähe.

19% küsitletutest oli arvamusel, et kaheksa koduõppetundi nädalas on piisav.

Korrelatsioonianalüüs näitas mõõdukat seost kaheksa koduõppetunni vähesuse ja koduõppele määratud õpi- ja käitumisraskustega õpilaste vahel. Õpetajatel, kellel oli koduõppele määratud õpi- ja käitumisraskusega õpilasi, kalduvad väitma, et koduõppes määratud kaheksa õppetundi on ebapiisavad ($r=0,52$).

3.3.2. Õpitulemuste paranemine koduõppe käigus. Küsitletutele esitati küsimus, kas õpilastel koduõppe käigus paranesid või halvenesid õpitulemused. Järgnev joonis (vt joonis 12) annab ülevaate küsitletute hinnangust koduõppe õpilaste õpitulemuste paranemise või halvenemise kohta nende koolis.

Joonis 12. Õpitulemuste paranemine koduõppes käigus küsitletute hinnangul

Vastused jaotusid järgnevalt: 69% küsitletutest vastas, et õpitulemused koduõppe käigus paranesid, neist 43% olid maaõpetajad (15 küsitletut) ja 26% linnaõpetajad (9 küsitletut).

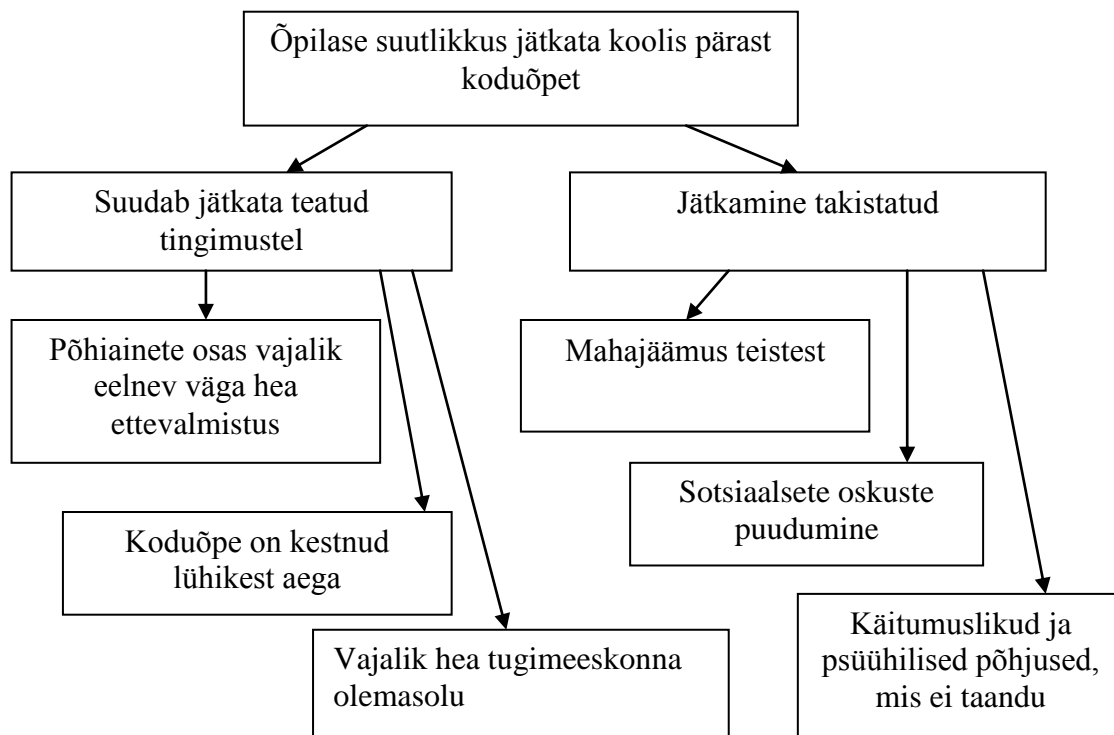
Kuid oldi ka seisukohal, et õpitulemused halvenesid. Sellisel seisukohal oli 31% küsitletutest, neist olid 23% maaõpetajad (8 küsitletut) ja 9% linnaõpetajad (kolm küsitletut).

Järgnevalt ühe linnaõpetaja kommentaar:

L2 Oma kolme-aastasest praktikast erivajadustega lastega olen kogenud, et erinevatele õpilastele on mõjunud koduõpe erinevalt. Valdavalt on tulemused paranenud, eriti koduõppe I poolaastal), aga mitte alati. Individuaaltunnis on last kergem mõjutada.

Korrelatsioonianalüüs näitas, et õpitulemuste paranemine on märkimisväärses seoses õpilaste koduõppele määramisega. Küsitletud, kelle koolis on määratud koduõpet, leidsid, et õpitulemused koduõppes paranevad ($r=0,66$). Analüüs näitas küllaltki tugevat seost ka õpitulemuste paranemise ja tervislikel põhjustel koduõppele jäämise vahel ($r=0,55$). Seega, küsitletud, kelle koolis on koduõpe määratud õpilasele tervislikel põhjustel, leiavad, et õpitulemused on sel juhul paranenud.

3.3.3. Õpilase suutlikkus jätkata pärast koduõpet koolis. Küsitletutel paluti hinnata kui võrd õpilased suudavad õpinguid jätkata koolis pärast koduõpet. Hinnangute analüüsi põhjal kujunes järgmine mõistestruktuur (vt joonis 13).

Joonis 13. Õpilase suutlikkus jätkata pärast koduõpet koolis küsitletute hinnangul

Õpilaste suutlikkus jagati kahe mõistekaardi *suudab jätkata teatud tingimustel ja jätkamine takistatud* alla.

Küsitletute vastuseid analüüsides suudab õpilane koolis jätkata järgnevatel tingimustel:

a) põhiainete osas vajalik eelnev väga hea ettevalmistus:

M16 *Oleneb õpilasest, üldiselt suudab, kui on saanud põhiainete osas väga hea ettevalmistuse.*

b) koduõpe on kestnud lühikest aega:

M4 *Juhul, kui koduõpe on määratud tavakooli õpilasele mingi paraneva haiguse või muu probleemi tõttu, on võimalik lühikese aja möödudes koolis käimist jätkata.*

c) vajalik hea tugimeeskonna olemasolu:

L9 *Raske, kuid võimalik hea tugimeeskonna olemasolul.*

Koolis jätkamist takistavad küsitletute hinnangul järgmised asjaolud:

a) mahajäämus teistest:

M6 *Ei suuda, sest tal on koduõppe jooksul tekkinud juba mahajäämus teistest, 8 tunniga nädalas ei ole võimalik läbida kevadeks programmi.*

b) sotsiaalsete oskuste puudumine:

M14 *Koolis edaspidi iga päev jätkata tõenäoliselt raske, tekkinud pole harjumust koolis käia, suhtlemine kaasõpilastega võib olla problemaatiline.*

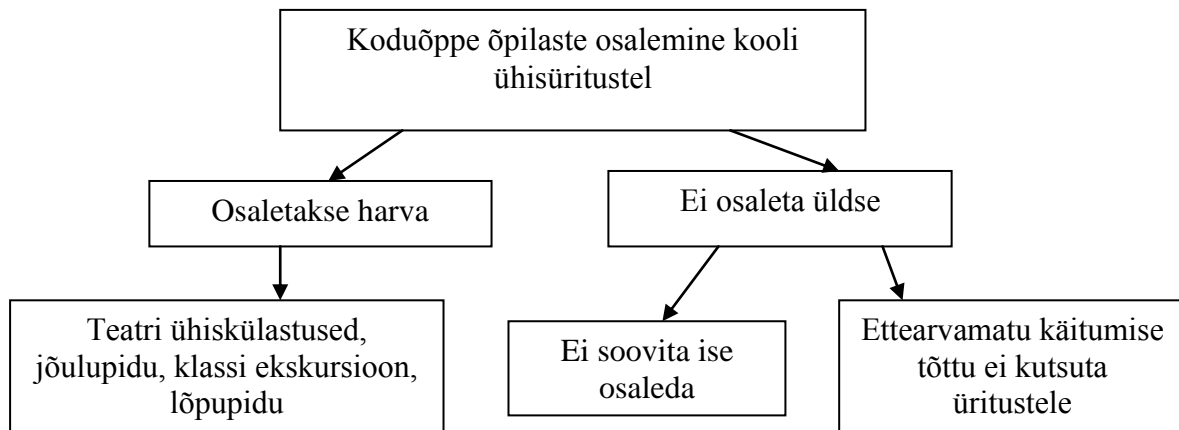
M17 *Tavaliselt käitumishäiretega laps ei suudagi. Igal sügisel katsetatakse koduõppel olevaid õpilasi taas klassikollektiivis integreerida, kuid harilikult see ei õnnestu, nad ei suuda kollektiivis töötada.*

c) käitumuslikud ja psüühilised põhjused, mis ei taandu:

M4 *Samuti on käitumuslikke ja psüühilisi põhjusi, mille tõttu on lapsele määratud koduõpe ja mis ei taandugi. Seetõttu ei ole võimalik igapäevast kooliskäimist jätkata.*

3.3.4. Koduõppe õpilaste osalemine kooli ühisüritustel. Õpetajatelt küsiti kas ja kui aktiivselt osalevad nende kooli koduõppe õpilased kooli ühisüritustel. Analüüsi tulemusena jagunesid küsitletute vastused kahte rühma: (vt joonis 14):

1. Osaletakse harva
2. Ei osaleta üldse

Joonis 14. Koduõppe õpilaste osalemine kooli ühisüritustel küsitletute koolides

Kui õpilased osalevad harva, siis peamiselt teatri ühiskülastustel, jõulupeol, klassi ekskursioonil ja lõpuaktusel.

M13 Väga vähe, lõpuaktusele tulla. Mõni on käinud kooliga teatris ja ekskursioonil, aga neid on vähe.

M17 Jõulupeost ja kevadisest klasside ekskursioonist võtavad nad harilikult osa.

Ei osaleta üldse järgmistel põhjustel:

a) ei soovita ise osaleda, kuigi üritustele on nad alati kutsutud:

M18 Ühisüritustele on nad alati kutsutud. Sageli ei soovi nad ise üritustel osaleda.

L7 Neil on see võimalus soovi korral alati olemas. Küsimus on selles kas nad tahavad tulla.

Koduõppel olles õpilane võõrdub pikapeale koolielust ja klassikaaslastest, tekivad uued sõbrad, koduõppes õppimist justkui häbenetakse.

L10 Mida kauem ajaliselt on õpilane olnud koduõppel, seda vähem ta osaleb kooliüritustel.

Ta võõrdub klassi- ja koolikaaslastest, paljudel tekivad uued sõbrad, kes ei pruugi üldse tema koolist olla.

L11 Väga vähe, koduõppe õpilased justkui häbenevad seda õppevormi kus nad õpivad, mõni on teistest võõrdunud ja kardab klassikaaslast.

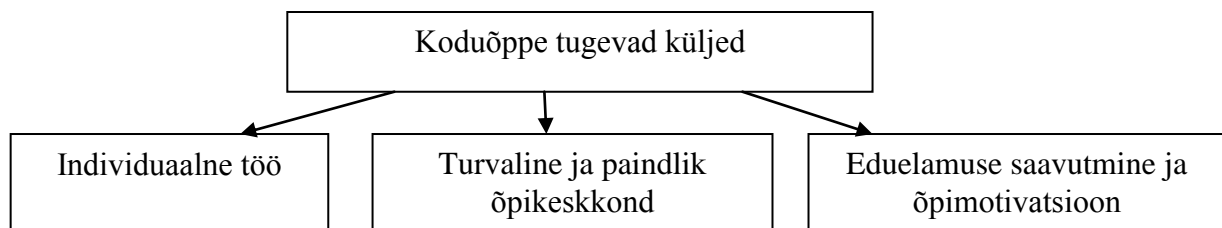
b) ettearvamatu käitumise tõttu ei kutsuta üritustele:

M8 Üldse ei osale, kui õpetaja just ei ole neid kaasa võtnud mõnele klassiekkursioonile.

Ilmselt on üheks põhjuseks see, et õpilane ise ei taha või siis käitumisraskuse korral see, et tema käitumine võib olla ettearvamatu.

3.3.5. Koduõppe tugevad küljed. Koduõppe tugevad küljed selgusid küsimuse *kas õpilase õpitulemused paranesid või halvenesid koduõppe käigus* (vt alapeatükk 3.3.2.) küsitletute kommentaaridest Autor identifitseeris kommentaaridest märksõnad, mis viitasid koduõppega seotud positiivsetele muudatustele ja rühmitas need kui koduõppe tugevad küljed. Analüüsi tulemusena jaotati koduõppe tugevad küljed järgmiste mõistekaartide alla (vt joonis 15):

1. Individuaalne töö
2. Turvaline ja paindlik keskkond
3. Eduelamuse saavutamine ja õpimotivatsioon

Joonis 15. Koduõppe tugevad küljed küsitletute hinnangul

1. Individuaalse töö käigus paranevad õpitulemused eelkõige üks-ühele töö ja jõukohase individuaalõppekava tõttu:

M4 *Individuaalne lähenemine, aine selgitamine üks-ühele situatsioonis. IÕK, mille käigus pakutakse ainet lühemalt, selekteeritumalt, jõukohasemalt.*

L8 *Ikka paranesid, sest individuaalne töö võimaldab õpetajal märgata lapse vajakajäämisi, samuti uut osa saab omandada laps paremini.*

2. Turvaline ja paindlik õpikeskkond, sest puuduvad segavad faktorid, mis segavad õpilasel keskendumist:

L9 */.../, puuduvad segavad faktorid ja õpilane omandab uut informatsiooni paremini.*

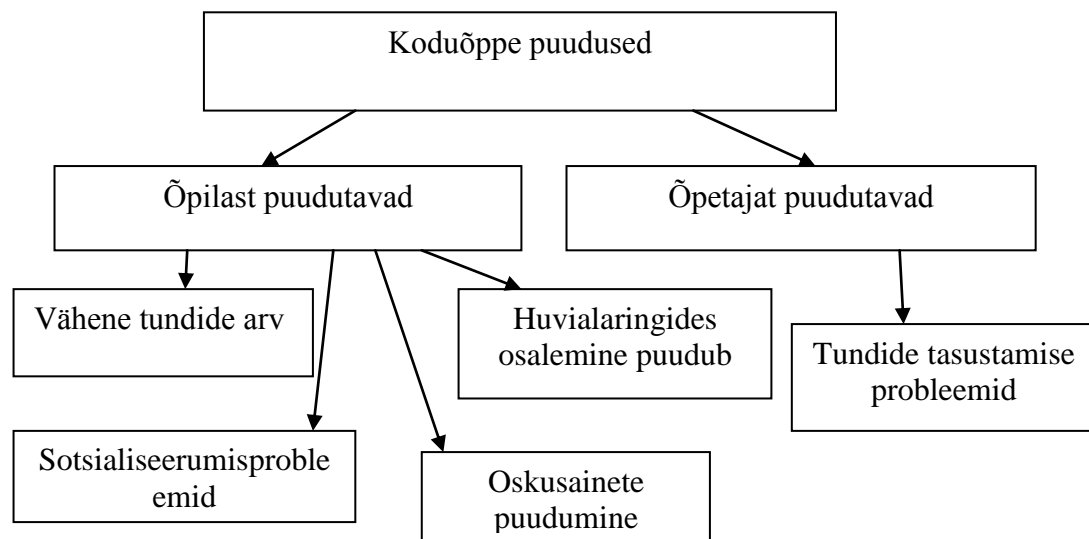
3. Eduelamuse saavutamine tänu õpitulemuste paranemisele ja sellest tulenevale õpimotivatsioonile:

M20 *Individuaalne tegelemine, tähelepanuvajadus saab rahuldatud, õpiülesanded on arusaadavad, eduelamus olemas.*

M23 */.../, suureneb lapse motiveeritus.*

3.3.6. Koduõppe puudused. Küsitletutele esitati küsimus, millised on nende arvates koduõppe puudused. Analüüsi põhjal jaotati vastused järgnevasse rühmadesse (vt joonis 16):

1. Õpilast puudutavad
2. Õpetajat puudutavad

Joonis 16. Koduõppe puudused küsitletute hinnangul

Õpilasi puudutavad puudused olid õpetajate hinnangul järgmised:

- a) vähene tundide arv:

küsitletute arvates ei ole kaheksa õppetundi nädalas piisav, õppeaasta lõpuks suudab õpilane kohustuslikud ained ettenähtud mahus läbida.

M8 Teiseks ei ole 8 tundi kindlasti piisav heade õpitulemuste saavutamiseks.

L9 8 tundi nädalas on siiski vähe ja kohustuslikke aineid ei ole võimalik õppeaasta lõpuks läbida.

- b) sotsialiseerumisprobleemid:

küsitletute hinnangul mõjutab koduõppe õpilase isoleeritus ea- ja klassikaaslastest sotsiaalsete oskuste kujunemist ja tulevikus integratsiooni ellu. Lisaks mõjutab see negatiivselt koostööoskust ja teistega arvestamist.

M8 Koduõppe suurim puudus on vähene suhtlemine oma eakaaslastega, mis oluliselt pärsib sotsiaalsete oskuste kujunemise võimalikkust.

L11 Puudu jääb võimalusest suhelda eakaaslastega, luua sotsiaalseid suhteid, õppida koostööoskust, teistega arvestamist.

c) oskusainete puudumine:

kuigi õpetajad peavad uue koduõppe määruse kohaselt oskusaineid (muusika, kehaline kasvatus, töö- ja kunstiõpetus) andma, siis tegelikkuses seda ei toimu.

M8 Tööoskuste omandamine on olematu, kui õpilane ei osale tööõpetuse tundides.

L10 Niisamuti oskusainete puudus. Kuigi õpetajad peavad uue koduõppe määruse kohaselt neid andma, siis tegelikkuses seda ei toimu.

d) huvialaringides osalemine puudub:

huvialaringides osalemise puudumine puudutas eelkõige maakoole.

M5 Vähene ainetundide arv, ei saa osaleda huvialaringides, sest meil maal neid pole.

M12 Aga igal lapsel pole võimalik maalt linna ringidesse käia, kas rahanappuse või transpordi puudumise tõttu. Maakooli laps jääb võrreldes linnalapsel paljuski vaeslapse ossa.

Õpetajat puudutava puudusena toodi välja:

a) tundide tasustamise probleemid:

tasustamise probleem puudutas ainult linnaõpetajaid. Tasustatakse vaid kaheksa tunni ulatuses, kuid oskusainete andmine ja lisategevus õpilasega on tasuta.

L2 Rahastamine – individuaaltundide tasu peab olema kõrgem. Tundide vähesus, millest oli eespool juttu – kõikides õppeainetes peavad olema hinded välja pandud, aga oskusainete õpetamist isegi ei tasustata.

L7 Tasutatud peaks olema ka koduõpetaja lisategevus õpilastega, mis ei ole otseselt koolitund.

4. Arutelu

Käesolevas uurimuses selgitati läbi ankeetküsitluse linna- ja maaõpetajate arvamused koduõppes ning kokkupuuted selle õppevormiga. Et ankeet sisaldas vaba- kui valikvastuseid, pidas autor sobivaks kasutada andmete analüüsil nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset meetodit.

Esimene teema, mida käsitleti, oli õpi- ja käitumisraskustega õpilane klassis. Probleeme vaadeldi kolmel tasandil: õpilasega ja õpetamisega seonduvad ning õpilase poolt kaaslastele tekitatavad probleemid. Peamised õpilasega seonduvad probleemid olid õpimotivatsiooni puudus, tähelepanu ja keskendumisega seotud probleemid, suhtlemisraskused, konfliktid, reeglite ja käitumisnormide rikkumine ning psüühikahäired. Õpetamisega seotud probleemidena toodi välja, et õpi- ja käitumisraskustega õpilased vajavad individuaalset juhendamist, lihtsamaid ülesandeid ja pidevat tähelepanu. Kaaslastele tekitatavad probleemid olid ohtlikkus teistele ja tunni segamine. 43% maa- ja 17% linnaõpetajatest vastas, et nende koolis on määratud õpi- ja käitumisraskusega õpilasele koduõpe, mis näitab, et maal on määratud koduõpet probleemsele õpilasele üle kahe korra rohkem kui linnas.

Kaasõpilased suhtuvad õpi- ja käitumisraskustega õpilasesse nii positiivselt kui negatiivselt. Õpiraskustega õpilasesse suhtutakse enamasti toetavalt ja abivalmilt. Samas võib liiga tagasihoidlik ja omaette olev õpilane olla tõrjutud. Käitumisraskusega õpilasesse suhtumine oleneb sellest, milline positsioon tal klassis on. Kui ta on klassi liider, on suhtumine temasse positiivne ja tema järgi võidakse isegi joonduma hakata. Teismelistel on üldiselt väga raske eristada head kurjast ja neid tabab identiteedikriis hulga sagedamini kui täiskasvanuid (Nüberg, 2006). Salliva suhtumise taga on enamasti siiski varjatud hirm käitumisraskustega õpilase vägivaldsuse ees ja enamjaolt neid kardetakse.

Õpilase probleemide esmane märkaja on õpetaja. Et osata abi vajavat õpi- ja käitumisraskusega õpilast märgata ning edasi tegutseda, selleks vajab õpetaja head ettevalmistust. Vaid üks maa- ja üks linnaõpetaja hindasid enda või oma kooli õpetajate ettevalmistust õpi- või käitumisraskustega õpilaste õpetamisel piisavaks. Õpetajad olid läbinud küll erinevaid eripedagoogika alaseid kursusi, kuid samas oldi kahtleval seisukohal, kas kursustel osalemisest on tegelikus töös kasu. Muret tunti ka eripedagoogide vähesuse üle koolis. Kadi Lukanenoki sõnul peaks probleemsete õpilastega töötades õpetajate kogemusele lisanduma täienduskoolitus, kuid siin on küll koht kriitiliseks vaatamiseks, milliseid programme koolides pakutakse. Eestis on väga vähe kasutatud seda, et õpetajad jagaksid

omavahel head kogemust – kus räägitaks, mis ja kuidas on mujal tehtud (Leitmaa, 2013). Vastustes küsimusele, millised erispetsialistid on küsitletute koolis, nimetati kõige enam sotsiaalpedagooge, psühholooge ja logopeede. Nelja küsitletu koolis oli tugimeeskond. Tugimeeskonna tähtsust on rõhutanud Martinson (2010), kes on öelnud, et probleemne laps vajab oma individuaalse arengutee leidmiseks koostööd tugimeeskonnaga. Oli ka õpetajaid, kes vastasid, et nende kooli erispetsialistidelt on abi saamine minimaalne. Seega, sageli peab õpetaja probleemide lahendamisel kasutama enda teadmisi ja varasemaid kogemusi.

Teine teema, mida töös käsitleti, oli koduõppe vajalikkus. 51% küsitletutest pidas koduõpet vajalikuks ja 49% väga vajalikuks. Koduõppe vajalikkust kinnitab ka asjaolu, et küsitluse ajal oli koduõppel olevaid õpilasi 71% vastanu koolis. Ligi 66% nendest vastas, et õpilased on koduõppel tervislikel põhjustel. Toetudes töö allikmaterjalidele võib samuti väita, et Eestis jäädakse koduõppele eelkõige tervislikel põhjustel ja vähem vanemate soovil. Koduõpet vanemate soovil valitakse vahel siis kui lapsevanemad on kas tihti välislahetustes või teevad oma igapäevast tööd peamiselt kodus (Pärn, 2012).

Autorit huvitas millistel põhjustel peaks õpilane õpetajate arvates koduõppele jääma. Küsitletud nimetasid peamiselt tervislikke põhjusi, käitumisraskusi ning ületamatuid õpiraskusi. Vähem nimetati vanema soovil ja perekondlikke põhjusi. Käitumisraskuste all mõeldi eelkõige konfliktset käitumist, vägivaldsust ja koolikiusamist (nii kiusajat kui kiusatavat). Koolikiusamine on viimasel ajal ka mujal maailmas probleemiks, koduõppele on jäänud nii kiusajad kui kiusajate ohvrid. Soomes näiteks on kiusajate puhul koolid ise palunud viimase abinõuna lapsevanematel laps koolist ära võtta ja koduõppele jätta, sest õpetajad ei tule koolis temaga toime. (Üha..., 2010). Ka Paula Rothermeli 2002. a Suurbritanniat puudutavas uurimuses on välja toodud, et veidi üle 25% perekondadest on valinud koduõppe just koolikiusamise tõttu (Trasberg & Kruusamägi, 2006).

Küsitletute koolides on koduõpe määratud kas piiratud perioodiks (kahest õppeveerandist kuni ühe aastani) või pikendatakse vastavalt vajadusele (näiteks aasta-aastalt). Õpilasele koostatakse individuaalne õppekava kas põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava või põhikooli riikliku õppekava alusel, antud uurimuses oli enamjaolt koostatud lihtsustatud õppekava alusel. Tervislikel põhjustel koduõppe puhul on õppekava oluliselt väiksema mahuga kui tavaõppekava. Võrdluseks võib tuua Saksamaa ja Venemaa koduõppe, kus samuti pikendatakse koduõpet kui selleks on vajadus ja õppetöö korraldamine toimub eripedagoogika, koduõppe ja haiglaõppe määruse kohaselt (Hausunterricht, 2013; Положение об..., 2010). Õppetöö toimub küsitletute koolides kas õpilase või õpetaja kodus

või mõnel muul pinnal väljaspool kodu. Kuigi seaduse järgi peab koduõpet viima läbi väljaspool kooli, esines ka vastuseid, et õpilased käivad koolis vastamas. Mõned küsitletud või nende kooli õpetajad on teinud haiglaõpet.

Kolmas teema puudutas koduõppe tugevaid külgi ja puudusi. Üheks tugevaks küljeks on õpilase õpitulemuste paranemine. 69% küsitletutest vastas, et õpilaste õpitulemused koduõppe käigus paranesid. Häid õpitulemusi aitavad saavutada eelkõige jõukohase IÕK koostamine ja individuaalne töö õpilase ja õpetaja vahel. Küsitletud tõid koduõppe tugevate külgedena veel välja turvalise ja paindliku õpikeskkonna, mis samuti soodustab õppimist, sest puuduvad õpilast segavad ärritajad. Välja toodi ka eduelamuse saavutamine ning õpimotivatsioon. Ka Luuk on toonud välja, et koduõppes säilib huvi õppimise vastu (Luuk, 2009). Kui õpilasel koduõppe käigus õpitulemused paranevad, siis tänu eduelamusele tekib tal soov ehk motivatsioon uute heade tulemuste saavutamiseks. Kui õpilane muutub koduõppes laisaks ja ka pereliikmed teda õppimises ei aita, võivad õpitulemused hoopis halveneda. Kuigi õpilasel õpitulemused koduõppe käigus tavaliselt paranevad, suudavad küsitletute hinnangul vaid vähesed jätkata hiljem koolis. See on võimalik vaid juhul kui õpilane on koduõppel olnud lühikest aega ja tal on põhialsete osas väga hea ettevalmistus. Koolis jätkates on õpilasele vajalik hea tugimeeskonna toetus. Kui koduõppel ollakse rohkem kui üks aasta, võib tekkida mahajäämus teistest, samuti pidurdub mingil määral suhtlemis- ja koostöö oskus, mis omakorda takistab koolis jätkamist. Küsitletute arvates ei ole koolis võimalik jätkata teatud taandumatute käitumuslike ja psüühiliste põhjuste tõttu.

Küsitletute hinnangul on koduõppel ka puudusi. Kõige enam nimetati suhtlemis- ja sotsialiseerumisprobleeme. Märgitakse, et koduõppe õpilase isoleeritus ea- ja klassikaaslastest mõjutab sotsiaalsete oskuste kujunemist ja tulevikus integratsiooni ellu. Saksa koduõpet puudutavas artiklis "Nachteile der Heimschule" on üheks puuduseks toodud koduõppe õpilase isoleeritus kaaslastest, mistõttu tekkivad lüngad sotsiaalsete oskuste arengus (Nachteile..., 2013). Barsineviča jt, (2011) on koduõppe puudustena samuti nimetanud asjaolu, et lastel pole võimalik vahetult suhelda teiste lastega, suhtlemisvaegus eakaaslastega mõjutab negatiivselt koostööoskust ja teistega arvestamist. Teise puudusena tõid küsitletud välja oskusainete puudumise. Kuigi õpetajad peavad uue koduõppe määruse kohaselt oskusaineid (muusika, kehaline kasvatus, töö- ja kunstiõpetus) andma, siis tegelikkuses seda ei toimu. Mõnes küsitletu koolis on juhtkond soovitanud oskusainete asemel anda inimeseõpetust. Oskusainete puudumine on suures osas seotud õpetajate tasustamisega. Selle probleemi tõid oma vastustes

välja eelkõige linnaõpetajad: tasustatakse vaid kaheksa tunni ulatuses, kuid oskusainete andmine ja lisategevus õpilasega on tasuta. Tasuta aga ei soovi oskusainete õpetajad tunde anda.

Maaõpetajad tõid koduõppe puuduste juures välja, et koduõppe õpilastel ei ole võimalik huvialaringides käia. Maal puuduvad enamasti huvikoolid ja kõigi õpilaste vanematel ei ole alati materiaalseid võimalusi last selleks linna saata.

71% õpetajatest tõi koduõppe puudusi kirjeldades välja, et kaheksa tundi nädalas tervislikel põhjustel koduõppe puhul on liiga vähe selleks, et kohustuslikud ained õppeaasta lõpuks läbida. Samuti ollakse seisukohal, et kaheksa õppetundi nädalas ei ole piisav heade õpitulemuste saavutamiseks. Vähene ainetundide arv nädalas ei ole siiski õppevormi enda puudus, vaid see on tingitud riigi poolt eraldatavate rahaliste vahendite vähesusest.

Koduõppe puudusena võiks nimetada koduõppe õpilaste harva osalemist kooli ühisüritustel. Nii maa- kui linnaõpetajad vastasid, et kuigi õpilased on oodatud üritustele, osalevad nad nendel harva või ei osale üldse. Üritused, kus peamiselt käiakse, on teatri ühiskülastused, jõulupidu, klassi ekskursioon ja lõpuaktus. Koduõppel olles õpilane võõrdub pikapeale koolielust ja klassikaaslastest, tekivad uued sõbrad, koduõppes õppimist justkui häbenetakse. See on ka enamasti põhjuseks, et kooli üritustest mitte osa võtta. Vastustest selgus ka, et koduõppel olevaid käitumisraskustega õpilasi enamasti ei kutsusta kooli üritustele, sest kardetakse, et nad võivad ettearvamatult käituda ja põhjustada konflikte.

Kokkuvõtteks võib öelda, et uurimus keskendus eelkõige tervislikel põhjustel koduõppega seonduvale. Uurimuses osalenud linna- ja maaõpetajate vastustes oli küll arvulisi ja mõningaid sisulisi erinevusi, kuid mitte märkimisväärseid. Läbi uurimuse oli autoril võimalik kaardistada mis põhjustel määratakse enamasti koduõpe, milline vajadus on sellel õppevormil ja koduõppe tugevad küljed ja puudused. Kvalitatiivse sisuanalüüsi usaldusväarsuse kindlustamiseks võrreldi uurimisel saadud tulemusi ja leiti neis seoseid uuritud teoreetilise materjaliga. Teiste maade kogemuste uurimine näitas, et koduõppele jäämise põhjused on enam-vähem samad mis Eestis (näiteks tervislikud põhjused jne), kuid peale selle on põhjuseks vanemate soov last õpetada individuaalselt, et soodustada tema arengut. Paljudes riikides pööratakse tähelepanu metoodilise ja õppematerjaliga varustamisele riigi poolt rohkem kui Eestis (USA, Suurbritannia, Venemaa jt). Teiste riikide kogemustest järeldub, et kontroll koduõppe õpitulemuste osas on küllaltki range.

Töö kitsaskohad

Töö peamiseks puuduseks peab autor küsitlute vähesust uurimuses, mistõttu tulemuste põhjal ei olnud võimalik üldistusi teha. Potentsiaalsete küsitlevate poole pöördumisel esines mitmetes koolides äraütlemisi. Küsitlus langes ajale, kui uus koduõppe määrus oli alles rakendunud. Koduõppel olevate õpilaste arv koolides oli tunduvalt vähenenud muudatuste tõttu määruses ja seetõttu oli vähem ka õpetajaid, kes andsid koduõppe tunde. Arvatavasti olid koduõppe määruse muudatused õpetajatele uused ja tekitasid mõningast ebakindlust osalemaks uurimuses.

Teiseks puuduseks peab autor vähest eesti keelse teemakohase kirjanduse kasutamist töös. Uurimuse käigus selgus tõsiasi, et eesti keelseid koduõppe teemat puudutavaid raamatuid on vaid mõned üksikud, arvestatavaim neist artiklite kogumik „Rahvuslik ja rahvusvaheline Eesti hariduses“ (2006), kus on avaldatud Trasbergi ja Kruusamägi artikkel „Koduõpetuse võlud ja valud“. Rohkem on artikleid ajalehtedes ja internetis, mida autor ka kasutas, sest vajas töö jaoks materjali.

Kolmandaks puuduseks on ebatäpsused küsimustiku sisus ja *kas* küsimuste sage esinemine. Küsimustiku sisulise valiidsuse kindlustamiseks ei suudetud astuda kõiki vajalikke samme ja seetõttu saab uurimuse põhjal teha vaid esialgseid oletusi koduõppe tugevuste, puuduste ja rakendamise osas.

Töö praktilised väärtused

Töö praktiliseks väärtuseks peab autor seda, et läbi uurimuse oli võimalik kaardistada koduõppele määramise põhjused, vajaduse selle õppevormi järele ja koduõppe tugevad küljed ning puudused. Edaspidi on võimalik neid uurimisandmeid kasutada koduõppe teemaliste valikvastuseliste küsimuste koostamisel ja küsitluste korraldamisel. Lisaks sellele õppis autor läbi oma töö paremini märkama õpilaste probleeme ja nendele lahendusi leidma. Läbitöötatud kirjandus ja uurimuse läbiviimine on tõstnud tööalaseid oskusi, uurimuse tulemuste analüüs arendas seniseid teadmisi tehnilises valdkonnas. Autor on planeerinud oma magistritööd tutvustada oma kooli kolleegidele sisekoolituse käigus.

Kokkuvõte

Pealkiri: Koduõppe vajalikkus linna- ja maaõpetajate hinnangute põhjal

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli anda ülevaade koduõppest Eestis ja mujal maailmas. Koduõpe on vanemate juhitud kodus põhinev haridus, aegadevanune traditsiooniline hariduse andmise praktika, mis kümneid aastaid tagasi oli alternatiivne, kuid nüüd on saamas üha populaarsemaks kogu maailmas. Euroopa ja USA koduõppes on peamiseks motiiviks lapsele turvalise (vaimse, füüsilise, emotsionaalse) ja isikupärase arengukeskkonna loomine ning paremad õpitulemused. Kasutusel on nii sekulaarsed, religioossed kui muud õppekavad (Sarv, 2009). Eestis kehtiv koduõppe määrus defineerib koduõpet kui õppetöö korraldamist väljaspool kooli ruume tulenevalt õpilase tervislikust seisundist või õppetöö korraldamist vanema poolt (Koduõppe ja ..., 2010). Koduõppe alla kuulub ka haiglaõpe, mis tähendab õpet haiglas ravil viibivale põhi- või üldkeskharidust omandavale õpilasele.

Käesoleva magistritöö raames viidi läbi väikesemahuline uurimus maa- ja linnaõpetajate seas, mille eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate kokkupuuted koduõppega ning hinnangud selle kohta. Lähtudes uurimistöö eesmärgist püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. milliste õpilastel esinevate probleemide puhul peavad õpetajad koduõpet vajalikuks;
2. millised on koduõppe tugevad küljed õpetajate hinnangul;
3. millised on koduõppe põhilised puudused õpetajate hinnangul;
4. võrrelda uurimisel saadud tulemusi ja leida neis seoseid uuritud teoreetilise materjaliga.

Õpetajate hinnangute analüüsimisel kasutati valdavalt kvalitatiivset tavapärast sisuanalüüsi meetodit. Valikvastuste kvantitatiivne osa sisaldas taustainformatsiooni, kus seoseid testiti korrelatsiooni analüüsi teel.

Õpetajad peavad koduõpet vajalikuks tervislike põhjuste, käitumisraskuste ja ületamatute õpiraskuste puhul. Käitumisraskustest toodi välja eelkõige konfliktid, vägivaldsus ning koolikiusamine. Koduõppe positiivsed küljed olid küsitletute hinnangul individuaalne töö, turvaline ja paindlik õpikeskkond ning eduelamuse ja õpimotivatsiooni saavutamine. Koduõppe põhilised puudused olid eelkõige vähene tundide arv, sotsialiseerumisprobleemid, oskusainete puudumine ja maakoolide koduõppe õpilaste puhul huvialaringides osalemise puudumine.

Uurimus kinnitas, et Eestis on koduõppe rakendamise osas mõningaid puudusi, mille kõrvaldamine parandaks koduõppe teel saadava hariduse kvaliteeti ja muudaks õpikeskkonna loovamaks ning omanäolisemaks.

Märksõnad: koduõpe, õpi- ja käitumisraskused

Summary

Title: The need for homeschooling based on urban and rural teachers assessments

The current master's thesis was written to provide an overview of homeschooling in Estonia and elsewhere in the world. Homeschooling is a home-based and parent-led education, an ancient traditional educational practice, which was alternative decades ago but is becoming now increasingly popular all over the world. Establishing safe (mentally, physically, emotionally) and idiosyncratic development environment for children and better academic performance are the main motives for homeschooling in Europe and the U.S. There are secular and religious as well as other curricula (Sarv, 2009). According to the regulation valid in Estonia, homeschooling is defined as arranging the study outside the school premises depending on the student's health or the study arrangements made by parents (Homeschooling and ..., 2010). Homeschooling also includes schooling in the hospital, which means giving basic or general secondary education to the student who is being treated in the hospital.

For the current master's thesis, a small-scale research was conducted among the teachers in rural and urban areas, aimed at determining their experience with homeschooling and their evaluation of it. The answered questions based on the research objectives were as following:

1. Due to which occurring problems homeschooling is considered a suitable form of education;
2. What the positive aspects of homeschooling according to teachers evaluation are;
3. What the main disadvantages of homeschooling according to teachers evaluation are;
4. Comparing the results obtained and finding the links between researched theoretical material;

For analyzing teachers evaluations, conventional approach of qualitative content analysis method was predominantly used. The quantitative section of multiple-choice responses contained background information where the linkages were tested by correlation analysis.

Teachers consider homeschooling necessary for health reasons, behavioral difficulties and insuperable learning disabilities. Among behavioral difficulties were pointed out conflicts, violence and bullying. Advantages of homeschooling according to the respondents were individual approach, safe and flexible learning environment and achieving study

motivation and success experience. The main disadvantages are the small number of lessons, socialization problems, lack of skilled subjects and lack of hobby groups in case of the homeschooling in rural areas.

The research confirmed that there are some drawbacks in homeschooling in Estonia. Tackling the drawbacks would improve the quality of homeschooling and the learning environment would therefore become more creative and distinct.

Keywords: homeschooling, learning and behavioral difficulties

Tänuõnad

Magistritöö valmimises sooviksin siiralt tänada Jürgen Tabot, kelle näpunäidete järgi sain rohkelt teadmisi IT vallas. Suured tänud Leelo Veskile ja Janne Vilmsile vastutulelikkuse eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- A Brief History Of Home Schooling. *Homeschooling*. (2011, May, 05). Retrieved from <http://parenting4dummies.com/home-schooling/a-brief-history-of-homeschooling.html>
- Andresen, L. (1995). *Eesti kooli ajalugu*. Tallin, AVITA, 76-77.
- Angelis, K. L. (2008). *Home schooling: are partnerships possible?* Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park in partial fulfillment Of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. Retrieved from <http://www.lib.umd.edu/drum/bitstream/1903/8061/1/umi-umd-5221.pdf>
- Barsineviča, S., Cukura, A; Haldre, L., Indzere, D., Kukk, K., Kronberga, Z., Käärt, K., Lokko, L., Peterson, S., Reimand, T., Talvik, T., Uus, M. (2011). *Minu eriline laps - vastuseid küsimustele*. Tartu: Anni Mängumaa.
- Beck, Chr.W. (2007b). *Home Education: the Nordic experience*. Speech on The Home education conference in Germany 27. – 29. of April 2007. Retrieved from <http://folk.uio.no/cbeck/Speech on The Home education conference in Frankfurt 30th of April.htm>
- Beck, Chr. W. (2007a, 19. jaanuar). Maakoolid ja koduõpe Norras. *Õpetajate Leht*.
- Bielick, S. (2008). 1,5 Million Homeschooled Students in the United States in 2007. *U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics, 2008*. (2012, March 15). Retrieved from <http://www.edweek.org/ew/issues/home-schooling/>
- Edel, J. (2008). Schulpficht und Bildungsfreiheit in Europa. *Unerzogen 3/2008*. Eine Alternative zum Schulunterricht? Külastatud aadressil <http://www.unerzogen-magazin.de/download/?b=false&artID=63>
- Elective Home Education. (2011, May 05) *Guidelines for Local Authorities*. Departement for children, schools and families. Retrieved from <http://www.education-otherwise.org/Legal/7373-DCSF-Elective%20Home%20Education.pdf>
- Glenn, Ch.L. & De Groof, J. (2005). *Haridusvabadus. Väljakutse isikukesksele ühiskonnale – kaasaegse demokraatia eeltingimus*. Eduardo Frei Rahvusvahelise Solidaarsuse Fond *Socires*, 2005, 66.
- Hausunterricht. (2013, 08. mai). Das Bildungsportal Schulministerium. NRW.de. Külastatud aadressil

- <http://www.schulministerium.nrw.de/BP/Schulsystem/Schulformen/Foerderschulen/Hausunterricht.html>
- Homeschooling Approaches. (2010, November 15). Retrieved from <http://www.homeschool.com/Approaches/>
- Ilves, L. (2013, 31. jaanuar). Erivajadusega laps tavakoolis – hea idee, aga poolik lahendus. Külastatud aadressil <http://online.le.ee/2013/01/31/erivajadusega-laps-tavakoolis-hea-idee-aga-poolik-lahendus/>
- Jones, P., & Gloeckner, G. (2004). First-year college performance: A study of home school graduates and traditional school graduates. *Journal of College Admission*. Retrieved from http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/1c/1c/bb.pdf
- Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord (RTI 2010, 56, 367). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13349120>
- Riigikontrolli aruanne Riigikogule. (2007, 27. august). Koolikohustuse täitmine ja selle tagamise tulemuslikkus. *Kuidas aidata tuhandeid lapsi, kes koolis ei taha käia..* Tallinn, 26-27.
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 400, 528.
- Kõrgesaar, J. (2002). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Laanoja, P. RE: *Andmete allikas: EHIS*. Priit.Laanoja@hm.ee. (2012, 04. aprill). Külastatud aadressil eve@bantid.org
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Laul, E. (1989). *Eesti kooli ajalugu, 1. köide*. Tallinn: Valgus.
- Leikop, M. (2011, 14. jaanuar). Varesele valu, harakale haigus, lapsele tervis. *Õpetajate Leht*, lk 20.
- Leis, L. (2006, 09. juuni). Mõte. *Õpetajate Leht*, 4.
- Leitmaa, D. (2013, 31. jaanuar) Eripedagoog: käitumisprobleemidega õpilased on kooliõpetajate põhiline ja suurim stressiallikas. *Eesti Päevaleht*. Külastatud aadressil <http://www.epl.ee/news/eesti/eripedagoog-kaitumisprobleemidega-opilased-on-kooliõpetajate-pohiline-ja-suurim-stressiallikas.d?id=65606862>

- Looper, H. (2011). *Haige lapse toetamine*. Haiglaõpe. Haiglaõppe olevik ja tulevik. Külastatud aadressil <http://www.struktuurifondid.ee/haiglaoppe-olevik-ja-tulevik>,
- Luhmann, N. (2002). *Das Erziehungssystem der Gesellschaft*. Hrsg. von D. Lenzen. Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main, 61.
- Luuk, M. (2009, 11. november). Koduõpe on elustiil. *Meie Pere*. Külastatud aadressil <http://www.meie-pere.ee/index.php?nid=128&r=5&page=3&>
- Lääne-Viru Omavalitsuste Liit. Nõustamiskomisjon. (2012, 16. märts). Külastatud aadressil <http://www.virumaa.info/maakond/haridus/eriharidus/noustamiskomisjon/aid-3677/N%C3%B5ustamiskomisjoni-vastuv%C3%B5tuaeg>
- Mayring, Ph. (2000). *Qualitative Content Analysis*. Volume 1, No. 2 – June 2000. Forum: Qualitative Social Research. Retrieved from <http://www.uts.utoronto.ca/~kmacd/IDSC10/Readings/text%20analysis/CA.pdf>
- Martinson, M. (2010). *Õpiraskused. Kelle probleem? Kust otsida lahendusi?* Tallinn: Koolibri, 138-152.
- MTÜ Eesti Koduõppe Keskus. (2012, 15. märts). Külastatud aadressil <http://www.koduope.ee/>
- MTÜ: puudega laste koduõppe rahastamine ei ole piisav. (2012, 25. aprill). Külastatud aadressil <https://www.arst.ee/et/Uudised-ja-artiklid/36624/mtu-puudega-laste-koduoppe-rahastamine-ei-ole-piisav/>
- Nachteile der Heimschule. (2013, 08. mai). Külastatud aadressil <http://de.ixarticle.com/articles/355456/>
- Neborjakina, V. (2012, 15. märts). *Vägivallatu ideoloogia ehk „Tõusmine individuaalsuseni“*. Külastatud aadressil <http://www.koduope.ee/?id=23>
- Niiberg, T. (2006). *Meheks, isaks ja härrasmeheks*. Atlex.
- NIRK MTÜ. (2012, 15. märts). Individuaalõppe- ja Päevakeskus. Külastatud aadressil <http://nirk.eu/>
- Ots, L. (2008). *Juba kooli! Kuidas last kooliks ette valmistada*. Pere ja Kodu Raamat.
- Plado, K. (2007). *Eripedagoog erivajadustega õpilase toetajana*. L. Tiirmaa & M. Kadakas (Toim), Erivajadustega lapse ja noore toetamise võimalusi hariduse omandamisel. Tallinn: ARGO.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (RTI 2010, 41, 240). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>

- Pärn, L. (2012, 07. veebruar). *Haridusekspert: iga pere ei saa koduõppega hakkama*.
Külastatud aadressil <http://www.naine24.ee/730832/haridusekspert-iga-pere-ei-saa-koduoppega-hakkama/>
- Pärismaa, S. (2013, 28. märts). Tööränne viib lapsed koduõppele. *Õpetajate Leht*. Külastatud aadressil <http://opleht.ee/4587-tooranne-viib-lapsed-koduoppele/>
- Ray, B. D. (2011 July 7b). Homeschool Advantage: A Review of Martin-Chang, Gould, and Meuse, 2011. (2010, March 15). Retrieved from <http://www.nheri.org/research/nheri-news/careful-study-finds-homeschool-advantage.html>
- Ray, B. D. (2011 January 11a). Research Facts on Homeschooling. Retrieved from <http://www.nheri.org/research/research-facts-on-homeschooling.html>
- Riigikontrolli aruanne Riigikogule. (2007). *EHIS: Riigikontrolli arvutused*. Tallinn 27.august 2007. Külastatud aadressil www.kogu.ee/.../Haridus_oiguse_ja_kohustusena_konverentsi_toimetised_2.pdf -
- Sarv, E (2009). Humanistlikud pedagoogilised süsteemid II. Kursus: kasvatusteadus ja kasvatusfilosoofia. Külastatud aadressil www.tlu.ee/opmat/ka/opiobjekt/pedsusteem/2_2slaid.pdf
- Schmidt, H.W.gen. (2009, March, 25). Hausunterricht. *Das Familienhandbuch des Staatsinstituts für Frühpädagogik (IFP)*. Retrieved from http://www.familienhandbuch.de/cmain/f_Aktuelles/a_Gesundheit/s_19.html
- Sihvart, A. (2008, 28. juuli). Kas saata laps sügisel kooli või jätta koduõppele? *Maaleht*.
- Siigur, J. (2007). Koduõppe võimalused Eesti haridussüsteemis. Publitseerimata magistritöö.
- Sirk, V. (2008). *Talurahvahariduse eesmärgid ja vormid. Rootsi aja lõpust pärisorjuse kaotamiseni*. Acta Historica Tallinnensia, 13, 25.
- Tammar, K. (2008). *Koduõpe vanema soovil - võimalus õppida endamoodi*. (2012, 16. märts). Külastatud aadressil <http://bioneer.eu/eluviis/ilu/aid-1307/KADRI-TAMMAR%3A-Kodu%C3%B5pe-vanema-soovil-v%C3%B5imalus-%C3%B5ppida-endamoodi>
- Tammar, K. (2010). *Kooli ja vanemate tõlgendused koduõppest kui koostööst*. Publitseerimata magistritöö.
- Trasberg, K.; Kruusamägi, H. (2006). *Koduõpetuse võlud ja valud - USA ja Eesti kogemus. Rahvuslik ja rahvusvaheline Eesti hariduses* (161). Tartu: VALI trükikoda.
- Universitas Tartuensis. (2007). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Vabariigi Valitsuse määrus koduõpetuse korralduse kohta. (2012, 15. märts). *RT.179/180*
– 1920.
Külastatud aadressil <http://www.hm.ee/Haridusseadused-1918-1940/search.php?pg=0&srh=ringkirjad&pl=179#179>
- Viitpoom, K. (2010, 26. märts). NIRK-i erilised inimesed aitavad koduõppelapsi. *Õpetajate Leht*, 10.
- Väljaots, M. (2010, 12. november). Poistele suunatud pedagoogika ajalooline areng ning hetkeseis Eestis. Külastatud aadressil
http://www.grimus.or.at/helden/outcome/Estland_12_07.pdf
[http://heilpaedagogik-online.com/2008/heil paedagogik_online_0208.pdf](http://heilpaedagogik-online.com/2008/heil%20paedagogik_online_0208.pdf)
- Willerscheidt, J. (2008). *Ist die Integration von SchülerInnen mit Verhaltensstörungen möglich?* Heilpädagogik online 2/2008. Külastatud aadressil
[http://heilpaedagogik-online.com/2008/heil paedagogik_online_0208.pdf](http://heilpaedagogik-online.com/2008/heil%20paedagogik_online_0208.pdf)
- Õppimine üldhariduse statsionaarses õppes õppe korralduse ja õppekava alusel 2008-2011. (2012, 16. märts). *EHIS*. Külastatud aadressil.
<http://www.hm.ee/index.php?048055>
- Üha enam noori jääb koolikiusamise tõttu koduõppele. (2012, 14. märts). Tervis. Kenk, K (Toim.). Külastatud aadressil <http://www.tarbija24.ee/?id=283988>
- West, Robin L. (2009, Summer/Fall). *The harms of homeschooling. a* (3/4), 7-12.
Retrieved from <http://www.puaf.umd.edu/files.php/ipp/vol29summerfall09.pdf>
- What About Socialization? (2012, March, 15). *Homeschool.com*. Retrieved from
<http://www.homeschool.com/articles/socialization/default.asp>
- White M. D., Emily E. Marsh. E. E. (2006). Content Analysis: A Flexible Methodology.
Retrieved from <http://www.sfu.ca/cmns/courses/marontate/2010/801/1-Readings/White%20&%20Marsh%20Content%20analysis.pdf>
- Заболеваний, по поводу которых дети нуждаются в индивидуальных занятиях на дому и освобождаются от посещения массовой школы. (2011, 08. detsember).
Külastatud aadressil <http://psychiatr-spb.narod.ru/index.files/Page2086.htm>
- Положение об организации индивидуального обучения больных детей на дому. (2011, 08. detsember). Külastatud aadressil <http://psychiatr-spb.narod.ru/index.files/Page2039.htm>
- Домашнее обучение. (2011, 08. detsember). Külastatud aadressil <http://www.extern-mos.ru/hometeach.html>

Lisad

Lisa 1.

Küsimustik õpetajale

Küsitlus viiakse läbi magistritöö raames. Küsitluse eesmärgiks on saada parem ettekujutus õpetajate kokkupuudetest koduõppega ning arusaamadest õpi- ja käitumisraskustega õpilastega töötamisel. Valikvastuseliste küsimuste korral palun ringistage Teile sobiva vastusevariandi ees olev täht. Vabavastused kirjutage küsimustele järgnevasse lahtritesse. Ankeet on anonüümne.

1. Kas Te olete
 - a) linnakooli õpetaja
 - b) maakooli õpetaja

I alarühm. Õpi- ja käitumisraskustega õpilane klassis

2. Kas Teile poolt õpetatavate õpilaste hulgas on õpi- ja käitumisraskustega õpilasi?
 - a) jah
 - b) eiPalun täpsustage vastust.
3. Kirjeldage millised probleemid esinevad õpi- ja käitumisraskustega õpilase õpetamisel?
4. Kuidas suhtuvad kaasõpilased õpi- ja käitumisraskustega õpilasesse?
5. Kui palju on võimalik kaasõpilasi kaasata probleemse õpilase aitamiseks õpitegevuses?
6. Kas õpi- ja käitumisraskustega õpilasele on määratud koduõppe vormi?
 - a) ja
 - b) eiPalun täpsustage vastust.

II alarühm. Koduõppe vajalikkus

7. Kas koduõpe on Teie arvates vajalik?

- a) väga vajalik
- b) vajalik
- c) ei ole vajalik

Palun täpsustage vastust.

8. Millal peaks Teie arvates õpilane jääma koduõppele?

9. Kas Teie koolis on koduõppel olevaid õpilasi?

- a) jah
- b) ei

Palun täpsustage vastust.

10. Kui jah, siis mis põhjusel nad on koduõppel?

- a) tervislikel põhjustel
- b) vanema soovil
- c) muul põhjusel

Palun täpsustage vastust.

11. Kui pikaks ajaks on nad üldjuhul määratud koduõppele?

12. Millise riikliku õppekava alusel on koduõppe õpilasele koostatud individuaalne õppekava (IÕK)?

13. Kuidas on õppetöö koduõppe õpilase jaoks korraldatud (õpetajad käivad õpilase kodus, õpilane käib koolis jms)?

III alarühm. Koduõppe tugevad küljed ja puudused

14. Koduõppel õppival õpilasel toimub õppetöö pedagoogi juhendamisel vähemalt kaheksa õppetunni ulatuses nädalas. Kas seda on Teie arvates

- a) piisavalt
- b) vähe

Täpsustage palun vastust

15. Kas Teie kooli õpilase õpitulemused paranesid või halvenesid koduõppe käigus?

- a) paranesid
- b) halvenesid

Millega põhjendate muudatusi õpitulemustes?

16. Kui õpilane on olnud kauem kui ühe aasta koduõppel, kas ja kuidas ta suudab Teie arvates oma õpinguid edaspidi iga päev koolis käies jätkata?

17. Kas ja kui aktiivselt osalevad koduõppe õpilased kooli ühisüritustel?

18. Millised puudused on Teie arvates koduõppel?

IV alarühm. Õpetajate ettevalmistus õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamiseks ja tugisüsteemid koolides.

19. Milline ettevalmistus on Teie kooli õpetajatel õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamiseks?

20. Millised erispetsialistid on Teie koolis, kellelt saate abi õpi- ja käitumisraskustega õpilaste õpetamisel?

Täna koostöö eest

Lisa 2**Korrelatsioonimaatriks**

Märgistatud korrelatsioonid on olulised $p < 0,05000$

Muutujate V2 – V10 tähendused on toodud Lisas 3.

N=35

	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10
V2	1	0,15	0,1	-0,06	-0,39	0,01	0,36	0,06	-0,1
V3	0,15	1	0,44	0,39	0,15	-0,05	0,43	0,52	0,33
V4	0,1	0,44	1	0,11	0,1	0,08	0,33	0,14	0,04
V5	-0,06	0,39	0,11	1	0,48	0,37	0,43	0,26	0,66

Lisa 3

Kodeerimiseeskiri

Muutujad

Küsimustik õpetajate kokkupuudete kohta koduõppega

V1 Küsitlute järjekorra nr 1 - 35

V2 [1.] Kas Te olete

L kood - linnaõpetaja(1)

M kood - maaõpetaja(2)

I alarühm. Käitumisraskustega õpilane klassis

V3 [6] Kas õpi- või käitumisraskustega õpilasele on määratud koduõppe vormi?

A1 ÕK ja – ja(1)

A2 ÕK ei – ei(0)

II alarühm. Koduõppe vajalikkus.

V4 [7] Kas koduõpe on Teie arvates vajalik?

B1 v – väga vajalik(2)

B2 vajalik – vajalik(1)

B3 ei – ei ole vajalik(0)

V5 [9] Kas Teie koolis on koduõppel olevaid õpilasi?

C1 K ja(1)

C2 K ei(0)

[10]Kui jah, siis mis põhjusel nad on koduõppel?

V6 [10]D1 tervis - tervislikel põhjustel

Ei (0)

Jah (1)

V7 [10] D2 vanem - vanema soovil

Ei (0)

Jah (1)

V8 [10](D3 muu) muul põhjusel

Ei (0)

Jah (1)

III alarühm. Koduõppe positiivsed küljed ja puudused

V9 [14] Koduõppel õppival õpilasel toimub õppetöö pedagoogi juhendamisel vähemalt 8 õppetunni ulatuses nädalas. Kas seda on Teie arvates

E1 piisav - piisavalt (1)

E2 vähe– vähe(0)

V10 [15] Kas õpilase õpitulemused paranesid või halvenesid koduõppe käigus?

F1 paranes – paranesid(1)

F2 halve– halvenesid(0)